

Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa (GEKE)
Community of Protestant Churches in Europe (CPCE)
Communion d'Eglises Protestantes en Europe (CEPE)

Amet – ordinatsioon – *episkope*

Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas õpetuskõneluse tulemus

Lõppversioon 2012

EKOE 7. täiskogu (Firenze, 20.–26.9.2012) otsused

1. Täiskogu tänab kõiki 2009. aasta konsultatsioonil osalenuid ja redaktsioonirühma dokumendi „Amet – ordinatsioon – *episkope*“ väljatöötamise eest.
2. Täiskogu tervitab dokumendi avarat arutelu liikmeskirikutes ning on tänulik erisustega kommentaaride eest; nende läbivaatamist on võetud lõppversioonis arvesse.
3. Täiskogu võtab vastu avalduse ning soovitused ja juhib kirikute tähelepanu ka materjalikogule.
4. Täiskogu kutsub kirikuid avalduse üle arutlema ning arvestama sellega nii kirikusisestes diskussioonides kui kõnelustes teiste kirikute ja traditsioonidega.

Sisu

Saateks eestikeelsele väljaandele	3
1. Sissejuhatus.....	4
1.1. Väljakutse.....	4
1.2. Diskussiooni seis EKOE sees.....	5
1.3. Käesoleva dokumendi eesmärk ja ülesehitus.....	7
1.4. Ühine arusaam ja mitmekesisuse piirid EKOE sees.....	8
1.4.1. Kiriku alus, kuju ja missioon.....	8
1.4.2. Erinevuse piirid.....	9
1.5. Õpetuskõneluse hermeneutilised alused.....	9
1.5.1. Ühtsus lepitatud mitmekesisuses.....	9
1.5.2. Ameti, ordinatsiooni ja <i>episkope</i> evangeelse mõistmise kriteeriumid.....	10
1.5.2.1. Pühakirjale vastavuse kriteerium.....	10
1.5.2.2. Tegelikkusele vastavuse kriteerium.....	11
2. Avaldus.....	12
2.1. Kiriku missioon.....	12
2.2. Amet kirikus.....	13
2.2.1. Kogu Jumala rahva amet ja ametite kord.....	13
2.2.2. Sõna ja sakramentide amet (<i>ministerium verbi</i>).....	14
2.2.3. Diakoonia amet.....	16
2.2.4. Vanemate amet kui <i>episkope</i> ameti element.....	17
2.2.5. Erinevad ametite struktuurid kirikutes.....	17
2.2.6. Sugu ja seksuaalne orientatsioon ühenduses ametitega.....	18
2.3. Ordinatsioon ning sõna ja sakramentide amet.....	19
2.3.1. Ordinatsiooni tähendus.....	19
2.3.2. Ordinatsiooni terminoloogia ja praktika.....	20
2.4. <i>Episkope</i> amet ja praktika.....	21
2.4.1. <i>Episkope</i> tähendus ja funktsioon.....	21
2.4.2. <i>Episkope</i> kui jagatud vastutus kirikus.....	22
3. Soovitused.....	24
4. Materjalikogu.....	25
4.1. Ajalooline ülevaade.....	25
4.1.1. Uus Testament.....	25
4.1.2. Kirik antiik- ja keskajal.....	27
4.1.3. Reformatsioon.....	27
4.1.4. Edasised arengud uusajal.....	28
4.1.5. Ajalooliste andmete hindamine.....	39
4.2. Eriprobleemide diskussioon.....	30
4.2.1. „Kõigi usklike preesterlus“.....	30
4.2.2. „Ametite kord“.....	33
4.2.3. Naiste ja meeste amet.....	36
4.2.4. Amet ja homoseksuaalsus.....	38
4.2.5. Ordinatsiooni tähendus.....	39

4.2.6. <i>Episkope</i> tähendus ja olulisus.....	40
4.2.7. Leuenbergi, Meisseni, Porvoo ja Reully küsimused.....	42

Põhiallikate lühendid

Õpetuskõnelusel osalejad.....	43
<i>Eestikeelse esmailmumise andmed</i>	44
<i>Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas lühitutvustus</i>	44

Saateks eestikeelsele väljaandele

Teemal „Amet – ordinatsioon – *episkope*“ toimunud Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas (EKOE) õpetuskõneluse tulemuse suhtes langetati otsus EKOE 7. täiskogul (20.–26.9.2012) Firenzes.

Leuenbergi konkordia nimetab ameti ja ordinatsiooniga seonduvat näitena küsimustest, mille mõistmise ja praktika osas leidub evangeelsetes konfessioonides kirikuid mittelahutavaid erinevusi. Kuna ordinatsioonide vastastikkune tunnustamine on Leuenbergi konkordia kohaselt üks kirikuosaduse keskseid elemente, on ametimõistmise ja -praktikaga seotud küsimusi EKOE-s korduvalt käsitletud. Juba aastal 1976 võeti päevakavva õpetuskõnelus teemal „Amet – ametid – teenimisviisid – ordinatsioon“. Aastal 1987 võeti EKOE täiskogul vastu kahed teesid – nn Neuendettelsau teesid ja nn Tampere teesid. Ka 1994. aastal vastuvõetud õpetuskõneluse tulemus teemal „Jeesuse Kristuse kirik“ sisaldab peatükki, mis käsitleb ameti küsimust. Täieliku üksmeeleni neis dokumentides aga ei jõuta. Seetõttu otsustas EKOE 2006. aasta täiskogu teemaga uuesti tegeleda. Sellega sooviti süvendada ja arendada edasi põhilises osas valitsevat üksmeelt ning ühtlasi toetada oikumeenilisi kõnelusi teiste konfessioonidega. Siinkohal oli ennekõike üleval *episkope* küsimus, mille tähtsus on oikumeenilistes diskussioonides viimastel aastakümnetel kasvanud, kuid mida EKOE ei olnud seni lähemalt käsitletud. Ühtlasi sooviti sellega süvendada EKOE kirikute osadust, kuna hoolimata ordinatsioonide vastastikkusest tunnustamisest on ametikandjate vahetamisel EKOE kirikutes jätkuvalt takistusi, mh erinevuste tõttu, mis puudutavad ameti struktuure ja ordinatsiooniga seotud regulatsioone.

Õpetuskõnelus viidi läbi nõnda, et kõigepealt moodustati väike algatusrühm, mis koostas esialgse teksti. Suurem, representatiivselt moodustatud õpetuskõneluse töörühm töötles seda põhjalikult kahe konsultatsiooni käigus ning lõpliku viimistluse andis redaktsioonirühm. Dokumendi eelnõu saadeti EKOE liikmeskirikutele kommenteerimiseks ning saadud tagasiside põhjal teksti revideeriti. EKOE 7. täiskogul arutati teksti töörühmades ja plenaaristungitel ning mõningaid muudatusettepanekuid on lõpptekstis arvestatud. Ühtlasi otsustas täiskogu teksti staatuse üle. Täiskogu otsus on dokumendi alguses täiskujul ära toodud. Tugevaima tunnustuse osalisteks said teksti 2. ja 3. osa (Avaldus ja Soovitused). Tekstile lisatud Materjalikogu soovitati seevastu lihtsalt tähele panna. Materjalikogu sisaldab ajaloolist ülevaadet ametist ja ametistruktuuridest ning käsitleb mõningaid vaidlusaluseid küsimusi, ilma pretendeerimata lõpliku lahenduse esitamisele. Avaldus sisaldab aga seda, mida EKOE kirikutel on võimalik ameti, ordinatsiooni ja *episkope* kohta ühiselt ütelda. Nõnda püüab see toetada nii evangeelsete

kirikute üksteisemõistmist kui markeerida ühise positsiooni piirjooni suhtluses teiste kristlike kirikute ja traditsioonidega. Sellisena soovib tekst süvendada EKOE liikmeskirikute osadust. Õpetuskõneluse tulemuse avaldamine on seotud lootusega, et see ärgitab viljakaid diskussioone nii kirikus kui teoloogias. Tekst koostati algselt inglise keeles ning tõlgiti kohe teistesse EKOE ametlikesse keeltesse (saksa ja prantsuse keelde). Dokument on ilmunud EKOE ametlikus kakskeelses nn Leuenbergi tekstide sarjas (kogumikus *Amt, Ordination, Episkopé und theologische Ausbildung / Ministry, ordination, episkopé and theological education*, Leuenberger Texte / Leuenberg Documents Nr 13, Im Auftrag des Rates der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa / Mandated by the Council of the Community of Protestant Churches in Europe, Herausgegeben von / edited by Michael Bünker, Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2013; käesolev saatesõna kasutab kogumiku saateteksti).

Eestikeelne tõlge on ingliskeelsest originaalist. Allikana kasutatud oikumeeniliste põhitekstide tsitaatide puhul on tõlge nende koostamise algsest keelest. Teksti tõlkijateks on Thomas-Andreas Pöder (ptk 1), Kadri Lääs (ptk 2–4.2.1) ning Anne Burghardt (ptk 4.2.2–4.2.7). Teksti on toimetanud teoloogiliselt Thomas-Andreas Pöder ning keeleliselt Urmas Nõmmik. Teksti eestikeelse tõlke avaldamine toimub koostöös Eesti Evangeelse Luterliku Kiriku konsistooriumi välissuhete komisjoniga. Olulise oikumeenilise dokumendi ilmumine eesti keeles võiks olla heaks toeks teoloogilisele mõttevahetusele nii meie evangeelses luterlikus kirikus kui laiemale kristlike kirikute vahelisele diskussioonile Eestis. Abiks võiks see aga olla igale kristlasele ning õigupoolest ka igale Eesti inimesele, kes soovib paremini mõista kristliku usu ja elu iseloomu.

Thomas-Andreas Pöder

EKOE nõukogu liige

1. Sissejuhatus

1. Arusaam ametist ja ordinatsioonist, seotult *episkope* küsimusega, kuulub oikumeeniliste kõneluste tsentraalsete küsimuste hulka. Selle teema kallal edasitötamine on tungivalt vajalik mitte üksnes süvendamiseks kirikuosadust Evangeelsete Kirikute Osaduses Euroopas (EKOE), vaid samuti teiste kirikute ja konfessioonidega toimuvate dialoogidega ühenduses, eriti nende luterlike kirikutega, mis seni ei ole Leuenbergi konkordiale alla kirjutanud, aga ka Anglikaani Osadusega, Roomakatoliku Kirikuga ja ortodoksi kirikutega.

1.1. Väljakutse

2. Nagu juba fikseeritud [Leuenbergi konkordias](#) (LK), ei ole erinevustel ametite korras ning ordinatsiooni mõistmisel ja praktilisel liikmeskirikute seas „kirikuid lahutavat tähendust“ (LK 39). See tähendab, et ühenduses selliste küsimustega ei tühista õpetuse ja korra mitmekesisus nende seas kirikuosadust. Sellest hoolimata kinnitavad EKOE kirikud LK 39-ga, et uurivad neid küsimusi, eriti kui need kuuluvad „õpetuslike erinevuste [hulka], mis esinevad osalevate

kirikute sees ja vahel“. See kohustus on osa kirikute jagatud ülesandest „tunnista[da] ja teeni[da] [...] üheskoos ning püü[elda] saavutatud osaduse tugevdamise ja süvendamise poole“ (LK 35).

3. Dokument „Jeesuse Kristuse Kirik“, mille võttis 1994. aastal vastu Leuenbergi Kirikuosaduse (nüüd Evangeelsete Kirikute Osaduse Euroopas) 4. täiskogu, võttis kokku esimese ringi kõnelusi, mis puudutasid ametit ja ameteid kirikus. Dokument konstateeris, et Leuenbergi Kirikuosaduse kirikute seas ei ole üksmeelt veel saavutatud, kuid ollakse „teel üksmeele poole“ (ptk I.2.5.1.1).

4. Erinevused ametite kujundamises ja korraldamises ning ordinatsiooni mõistmises ja praktikas, hoolimata sellest, et ei sea kahtluse alla kirikuosadust sõnas ja sakramendis, võivad siiski osutada takistusteks ühisele tunnistamisele ja teenimisele. Muu hulgas on nähtud erinevaid veendumusi seoses homoseksuaalsete ordineerimisega ning, vähestel puhkudel, ordinatsiooni piiramisega üksnes meestele koormana kirikutevahelisele osadusele ning konfessionaalsetele ühendustele nagu Luterlik Maailmaliit ja Reformeeritud Kirikute Maailmaosadus. See tähendab, et ehkki ei nõuta ühesugusust, võib edasine lähenemine olla kirikuosaduse süvendamisele abiks. See on seda enam tõsi, kuivõrd EKOE tegevuskavas on „ülesehitusliku ja õigusliku kuju edasine areng“, mille eesmärgis on „siduvuse tugevdamine“.¹ Mitmekesisuse legitiimsus, aga ka mitmekesisuse piirid vajavad edasist kaalumist (vt allpool ptk 1.4).

5. Lisaks sisemise selgituse vajadusele esitab ka avaram oikumeeniline kontekst Euroopa evangeelsetele kirikutele väljakutse tegeleda ameti, ordinatsiooni ja *episkope* küsimustega. Ühelt poolt peaksid nad sõnastama ühiselt põhiveendumusi, mis neid nende küsimustega ühenduses seovad, ning tõstma neid teadlikult esile. Teiselt poolt peaksid nad töötama oma üksmeele süvendamiseks, eriti juhtudel, kus ühepoolsed otsused on põhjustanud oikumeenilistes suhetes konflikti ja pingeid. Üheks näiteks on siin diskussioon, mille vallandas nii Evangeelse Kiriku Saksamaal (EKD) sees kui suhtes Rooma-Katoliku Kirikuga, Ühendatud Evangeelse Luterliku Kiriku Saksamaal (VELKD) piiskoppide konverentsi hiljutine dokument ordinatsioonist ja volitamisest.² See näide teeb selgeks, kui tähtis on edasine töö sellele teemale. Ka peavad EKOE kirikud arutama uusi oikumeenilisi arenguid, nagu näiteks kirikliku osaduse uued mudelid anglikaani kirikute ja EKOE kirikute vahel, s.t Meisseni avaldust, Porvoo ühisavaldust ja Reuilly ühisavaldust.

1.2. Diskussiooni seis EKOE sees

6. *Leuenbergi konkordia* viitas ameti küsimusele artiklis 13, kus seisab: „Kiriku ülesandeks on seda evangeeliumi edasi anda jutluse suulise sõna, üksikisikutele suunatud töötuse ning

¹ Vrd „Freiheit verbindet. Schlussbericht der 6. Vollversammlung der GEKE 2006“, 4.1 (in: *Gemeinschaft gestalten – Evangelisches Profil in Europa. Texte der 6. Vollversammlung der Gemeinschaft Evangelischer Kirchen in Europa – Leuenberger Kirchengemeinschaft – in Budapest, 12.–18. September 2006*, hg. v. W. Hüffmeier u. M. Friedrich, Frankfurt a. M. 2007, 317). – Enamik EKOE dokumente on EKOE koduleheküljel www.leuenberg.eu inglise, saksa ja prantsuse keeles allalaaditavad; ka 6. täiskogu lõpparuande ingl k tõlge „Freedom is binding“.

² *Allgemeines Priestertum, Ordination und Beauftragung nach evangelischem Verständnis*, Texte aus der VELKD 130/2004, und „*Ordnungsgemäß berufen*“. Eine Empfehlung der Bischofskonferenz der VELKD zur Berufung zu Wortverkündigung und Sakramentsverwaltung nach evangelischem Verständnis, Texte aus der VELKD 136/2006. – Üleskerkinud küsimusi puudutakse allpool märkuses 55.

ristimise ja armulaua kaudu. Kuulutuses, ristimises ja armulauas on Jeesus Kristus Püha Vaimu kaudu kohalolev. Nii saab inimesele osaks õigeks mõist Kristuses ning nii kogub Issand oma kogudust. Ta tegutseb seejuures mitmesuguste ametite ja teenimisviiside ning oma koguduse kõigi liikmete tunnistuse kaudu.“ Peale selle nimetab konkordia ametit ja ordinatsiooni nende õpetuserinevuste seas, mis nõuavad edasist käsitlemist (LK 39, vt ülal nr 2).

7. *Neuendettelsau teesid* üksmeele kohta „Ameti ja ordinatsiooni“ (1982/1986) küsimustes kujutavad endast esimest sammu selles edasises töös. Lähtudes luterliku ja reformeeritud reformatsiooni põhilistest õpetustest (seisukohavõttudest), tuvastavad nad evangeelsete kirikute vahel ulatusliku ühisarusaama, mis puudutab ametite mõistmist ja struktuuri, ordinatsiooni mõistmist ja praktikat ning ühtlasi „*episkope* teenimisviisi“ (vrd tsitaate allpool, nr 59 ja märkus 28, 31 ja 62). Kuid need seisukohavõttud olid üsna üldised ning selle ühisarusaama spetsiifiline tähendus ei ole alati selge. Leuenbergi kirikuosaduse 4. täiskogu võttis Neuendettelsau teesid vastu „aluse ja abi[na] [...] tulevastele oikumeenilistele kõnelustele“.

8. *Tampere teesid* (1986), mis samuti võeti vastu 1987. aasta täiskogul ja kaasati osaliselt dokumenti „Jeesuse Kristuse Kirik“,³ kujutasid edasist sammu. Esimeses teesis, viidates Barmeni teoloogilise avalduse (1934) 3. artiklile ja Augsburgi usutunnistuse 5. artiklile, deklareeritakse, et „amet, mis evangeeliumi kuulutab ja sakramente jagab’, *ministerium verbi* [...] kuulub kiriku olemisse“, kuid „kuulutuse ülesanne ja vastutus sõna kuulutamise ja sakramentide õige kasutamise eest ei ole mitte üksnes ordineeritud ametil, vaid tervel kogudusel“ (lk 104).

9. Teine tees tegeleb üleüldise preesterluse ja „ordineeritud ameti“ vahekorraga. Kuid ei ütle, kas ordineeritud amet tuleneb otseselt üleüldisest preesterlusest või on selle sügavamaks juureks Kristuse erilise kutsumine.

10. „Juhtimisülesande“ (*episkope*) kohta ütleb Tampere kolmas tees, et „koguduse juhtimist teostatakse ka teiste „teenimisviiside“ kaudu ning see ei ole üksnes ordineeritud ameti osaks“ (lk 115). Olemasolevatest erinevustest hoolimata deklareeritakse, et Leuenbergi kirikuosaduse kirikud „nõustuvad, et sellised erinevused kiriku struktuuris ei ole ‘kirikuosadusele’ kantsli- ja armulauaosaduse mõttes ning vastastikkusele ameti ja ordinatsiooni tunnustamisele takistuseks seni, kuni kirikujuhtimise küsimus jääb allutatuks Sõna valitsusele“ (lk 106). Kui ka tunnustatakse, et oikumeenilises dialoogis evangeelsed kirikud „saavad ja peavad teistelt, mitte-reformatoorsetelt kirikutelt õppima“, „ei tohi ega saa mingi üksik ajalooliselt kujunenud kirikujuhtimise ja ametistruktuuri vorm kehtida osaduse ja vastastikkuse tunnustamise eeltingimusena“ (*samas*).

11. Uurimus „*Jeesuse Kristuse Kirik*“ aastast 1994 võtab Leuenbergi kirikuosaduse kirikute fundamentaalse nõustumise kokku järgmisel moel:

– „et kõik kristlased on usu ja ristimise kaudu Kristuse prohveti, preestri ja kuninga ametis osalised ja on kutsutud evangeeliumi tunnustama ja edasi andma, nii nagu ka üksteise eest Jumala ees palvetama (kõigi usklike preesterlus)“;

³ Kogu tekst väljaandes: *Sakramente, Amt, Ordination / Sacraments, Ministry, Ordination* (Leuenberger Texte 2), Frankfurt a. M. 1995, 103–112 (sks k) ja 113–121 (ingl k); Teesid 1–3 on toodud ära dokumendis „Jeesuse Kristuse kirik“: *Die Kirche Jesu Christi / The Church of Jesus Christ* (Leuenberger Texte 1), 4. parandatud väljaanne, Leipzig 2012, 42–45 (sks k) ja 117–119 (ingl k).

– „et evangeeliumi kuulutamise ja sakramentide jagamise avalik amet on kiriku jaoks fundamentaalne ja hädavajalik. Seal, kus on kirik, on seetõttu vajalik evangeeliumi avaliku kuulutamise ja sakramentidehaldamise „korraldatud ametit“. Selle ameti teostamise ja väljakujundamise viisid on mitmekesised. Selles mitmekesisuses kajastuvad ajaloolised kogemused ning seda mõjutavad erinevad arusaamised ameti ülesandest. Ametite ja teenimisviiside erinevat väljakujundamist oma kirikutes võime me jaatada rikkusena ja Jumala annina. Selles mõttes võib nii (ajaloolist) piiskopiametit kui ka liigendatud ametit sinodaal-presbüteriaalses kirikukorras väärtustada kiriku ühtsuse teenimisena. Kiriku fundamentaalne ülesanne on ametite ja teenimiste teostamise ja väljakujundamise kriteeriumiks“;

– „et avaliku kuulutamise amet antakse edasi ordinatsiooniga („ordineeritud amet“ Lima-dokumentide keelepruugis). See rajaneb Kristuse erilisel üleandel, kuid vajab alati ka üleüldist preesterlust (Neuendettelsau teesid 3.A). Jumala Sõna paneb aluse sellele ametile, mis teenib patuse õigeksmõistmist. Sel ametil on teeniv funktsioon suhtes Sõna ja usuga“;

– „et väljend „korraldatud amet“ tähistab – Tampere teeside 3. teesi tähenduses – kiriklike teenimisviiside tervikut. Ordinatsiooniga edasiantud amet on selle korrastatud ameti osa“ (lk 34j [sks k] / lk 99j [ingl k]).

12. Aastal 1998 avaldas Leuenbergi kirikuosaduse täitevkomitee avalduse toona värskete kokkulepete kohta anglikaani kirikute ja Evangeelse Kiriku Saksamaal ning anglikaani kirikute ja Põhjamaade ja balti luterlike kirikute vahel.⁴ Väärtustades seda, mida neis kokkulepetes taotletakse ja saavutatakse, jäi see avaldus seisukohale, et Leuenbergi mudel on „kirikliku ühtsuse saavutamise mudel, mis tugineb reformatoorsele arusaamale kiriku ühtsusest kui kirikute osadusest“ (nr 2.3). Seetõttu suhtutakse impulssidesse jätkata kõnelusi apostelliku suhtsessiooni üle pigem vastumeelselt (vrd tsitaati Materjalikogus, allmärkus 53). Seevastu dokument „Evangeelsete kirikute kuju ja kujundamine muutavas Euroopas“, mille võttis vastu EKOE 2006. aasta täiskogu, väljendub avatumal viisil: „Edasiseks lähenemiseks Porvoo lepingu ja Leuenbergi konkordia kirikute vahel on oluline ühiselt rõhutada *episkope*’d ühenduses kiriku ühtsuse ja juhtimisega, ka siis kui *episkope* viiside osas on erinevaid arusaamu ja seda teostatakse erinevalt.“⁵

1.3. Käesoleva dokumendi eesmärk ja ülesehitus

13. Siin esitatud dokumendi eesmärgiks on süvendada ja arendada edasi põhiüksmeelt, mis on sõnastatud varasemates EKOE dokumentides. See kehtib iseäranis „Avalduses“ (2. osa), mis esitab evangeelsete kirikute ühise positsiooni ameti, ordinatsiooni ja *episkope* osas. See üksmeel sisaldab loomulikult erisusi. Kui põhiveendumused on ühised või harmooniliselt ühendatavad, siis ameti struktuurid, ordinatsiooni ja teisi volitamise kujusid puudutav

⁴ „Leuenberg – Meißen – Porvoo. Modelle kirchlicher Einheit aus der Sicht der Leuenberger Konkordie“ (in: *Versöhnte Verschiedenheit – der Auftrag der evangelischen Kirchen in Europa*. Texte der 5. Vollversammlung der Leuenberger Kirchengemeinschaft in Belfast, 19.–25. Juni 2001, hg. v. W. Hüffmeier u. Ch.-R. Müller, Frankfurt a. M. 2003, 258–267). Ingl k tõlge „Leuenberg – Meissen – Porvoo. Models of Church Unity from the perspective of the Leuenberg Agreement“ on allalaaditav EKOE kodulehel: <http://www.leuenberg.net/sites/default/files/doc-7057-1.pdf>.

⁵ „Evangeelsete kirikute kuju ja kujundamine muutavas Euroopas“, punkt 2.5 (sks k originaal *Gestalt und Gestaltung protestantischer Kirchen in einem sich verändernden Europa* väljaandes: *Gemeinschaft gestalten* [vt märkus 1], 43–75; ingl k tõlge *The Shape and Shaping of Protestant Churches in a Changing Europe* on allalaaditav EKOE kodulehel: <http://www.leuenberg.eu/daten/File/Upload/doc-7163-2.pdf>.

regulatsioon ning *episkope* korraldus on sageli väga erinevad. Seda silmas pidades tehakse mõningaid ettepanekuid sidusamaks praktikaks, kuid taotluseks ei ole sundida EKOE kirikuid loobuma veendumustest, mis on neile kallid. Dokumendi lõpus sisalduvad „Soovitused“ (3. osa) tõstavad peamiselt esile küsimusi, millega ühenduses paistab vajalik edasine uurimistöö.

14. „Materjalikogu“ (4. osa), mis on sellele dokumendile lisatud, annab oma esimeses osas ülevaate ameti / ametite mõistmise ja kujundamise ajaloolisest arengust, millel põhinevad mõningad erinevused evangeelsete kirikute vahel. Teine osa analüüsib mõningaid veel püsivaid erinevusi, pidades silmas vaidlusaluste punktidega seotud teoloogilisi argumente ja põhjendusi.⁶

15. Ameti ja *episkope* küsimused muutuvad veelgi põletavamaks väljakutsete tõttu, mida kirikutele esitavad uuemad arengud ühiskonnas, näiteks ulatuslikud demograafilised muutused, finantsilised piirangud ja religioosne mitmekesisus. Paljud kirikureformi ja -uuenduse protsessid, mis praegu Euroopa evangeelsetes kirikutes toimuvad, mõjutavad samuti ameti struktuure ning *episkope* ülesandeid ja teostamist.⁷ Need küsimused nõuavad aga põhjalikumalt refleksiooni ja on omaette teema. See dokument tegeleb rohkem teoloogilise hinnangu andmisega kitsamas tähenduses.

1.4. Ühine arusaam ja mitmekesisuse piirid EKOE sees

1.4.1. Kiriku alus, kuju ja missioon

16. „Leuenbergi mudeli“ oluliseks eelduseks on reformatoorsest teoloogiast lähtuv eristamine kiriku aluse, kuju ja missiooni vahel. Dokument „Jeesuse Kristuse kirik“ selgitab: „Kiriku *alus* on Jumala toimimine inimkonna päästeks Jeesuses Kristuses. Selle põhisündmuse subjektiks on Jumal ise, ja järelikult on kirik usu objektiks. Kuna kirik on usklike osadus, omandab kiriku *kuju* ajalooliselt erinevaid vorme. Üks usutud kirik (ainsuses) on erineva kujuga kirikutes (mitmuses) varjatult kohal. Kiriku *missioon* on tema ülesanne tunnistada sõna ja teoga kogu inimkonnale evangeeliumit Jumala riigi saabumisest. Kiriku *ühitsuseks* tema kujude mitmekesisuses piisab, „et seal üksmeelselt ja õiges arusaamises evangeeliumi kuulutatatakse ning Jumala sõna kohaselt sakramente jagatakse“ (Augsburgi usutunnistus, artikkel VII).“⁸

17. Evangeelse arusaama kohaselt loob ja hoiab kirikut Jumala sõna. Kirik on *creatura Evangelii* (evangeeliumi sünnitis) või *creatura verbi divini* (Jumala sõna sünnitis). Ei sõna ja sakramendi amet ega *episkope* mitmesugused vormid garanteeri iseendast või iseendas kiriku tõelist olemist, vaid nad teenivad Jumala armu jagamist. Ameti, ordinatsiooni ja *episkope* küsimused on olulised kiriku kuju ja ülesande jaoks. Neid tuleb vaadelda mitte üksnes pragmaatiliselt, vaid ka seotuna kiriku teoloogilise alusega ja sellel rajanevana.

⁶ Materjalikogu saadeti EKOE kirikutele koos peadokumendiga 2010, kuid see ei ole olnud kommenteerimise objektis ning nõnda ei ole seda töödeldud.

⁷ Tampere teesid 6 ja 7 püüavad sõnastada ameti väljakutseid 1980. aastate taustal. Suur osa analüüsist on jätkuvalt kehtiv (kaasa arvatud vastastikkune suhe kõigi usklike üleüldise preesterluse kriisi ning „ameti kriisi“ (vrd kogumikus: *Sakramente, Amt, Ordination / Sacraments, Ministry, Ordination* [vt märkus 3], lk 119 ja lk 108)) vahel, ehkki vajaks täna kohaldamist ja parandamist.

⁸ „Jeesuse Kristuse kirik“, Sissejuhatus, punkt 4 (lk 29 resp lk 104).

1.4.2. Erinevuse piirid

18. Vastavalt dokumendile „Jeesuse Kristuse kirik“ ei puuduta olemasolevad erinevused ameti mõistmises ning ameti ja *episkope* teenimise mitmesugused kujud „mitte kiriku alust, vaid kiriku kuju“ (lk 34 resp lk 99). Tampere teeside kohaselt ei ole erinevused kiriku struktuuris ja juhtimises tingimata takistuseks kirikuosadusele ning ameti ja ordinatsiooni vastastikkusele tunnustamisele, seni kui kiriku juhtimise küsimus jääb allutatuks Sõna valitsusele.⁹

19. Kiriku struktuuride ja ametite ning nende spetsiifilise kuju mitmekesisus ei ole siiski ilma piirideta. Järelikult tõstatub küsimus mitmekesisuse piiride ja nende teoloogilise põhjendamise kriteeriumide kohta. Põhimõtteliselt ei või mitmekesisus varjutada kiriku alust ega olla vastuolus kiriku missiooniga. EKOE liikmeskirikud peavad katsuma enesekriitiliselt läbi, kus konkreetne praktika, näiteks naiste ordineerimisest keeldumine, kujutab endast takistust missioonile või võib seda kahjustada. Süvendamiseks kirikuosadust on vajalikud sõbralik / õelik vestlus ja palvetamine, et selgitada, kuidas sellised takistused ja kahjustused on kõrvaldatavad. Mitmekesisuse piirideni jõutakse siis, kui on ohustatud kiriku missioon ja ühtsus ning kui kiriku alus on vaevu äratuntav.

1.5. Õpetuskõneluse hermeneutilised alused

1.5.1. Ühtsus lepitatud mitmekesisuses

20. Süstemaatiline ameti, ordinatsiooni ja *episkope* evangeelse mõistmise avamine ei saa piirduda reformatsiooni usutunnistuskirjade või evangeelse ametiõpetuse ajalooliste alguste kordamisega. Pühakirjas ja usutunnistuskirjades leitavad kiriku korra teemalised mudelid aitavad orienteeruda, kuid ei ole tänaste kiriku ülesehituste jaoks siduvad. Ametite evangeelses korraldamises on olnud reformatsioonist tänapäevani mitmesuguseid erinevaid arenguid (vrd Materjalikogu, ptk 4.1). Kiriku traditsiooni ja oleviku vajaduste dialektika sisaldab avatud ja ühiseid hermeneutilisi protsesse, mille käigus iga põlvkond püüab leida kõige sobivamaid teenimisstruktuure. Muutumatud ametistruktuurid oleksid kiriku missioonile kahjulikud. Sellest hoolimata on olnud läbi sajandite ametite mõistmises ja korraldamises märkimisväärne järjepidevus. Samuti on erinevates struktuurides ja terminoloogiates tuvastatavad funktsionaalsed samasused ja paralleelid. Hermeneutiliste pingutuste peamine eesmärk ei ole mitte ühtsustada ameti struktuure ja tähistusi kui selliseid, vaid jõuda sügavamale oikumeenilisele arusaamisele vaimsetest reaalsustest, mis on ühised (kaasa arvatud mitmekesisus legitiimsus ja piirid), ning toetada struktuure, mida on võimalik vastastikku tunnustada.

21. Leuenbergi konkordia tunnistab Kristuses kingitud ühtsusest, mis laseb konkordiale alla kirjutatud kirikutel elada lepitatud mitmekesisuses ja kasvada ühtsuses ning jagatud missiooni kaudu maailmas. Oluline on see, et põhiüksmeelt ametite, ordinatsiooni ja *episkope* mõistmises mitte ainult ei väideta, vaid näidatakse, et sellel on teoloogiline alus. Oikumeeniline hermeneutika ühtsusest lepitatud mitmekesisuses, rajanevana Jumalal kui elu täiusel, saab aidata kaasa ameti, ordinatsiooni ja *episkope* ühise mõistmise süvendamisele, nii nagu ta seda juba on teinud evangeelsete kirikute seas. See võib omakorda aidata kaasa oikumeenilistele

⁹ Tampere teesid 3; vrd tsitaate ülal, punktis 10.

dialogidele teiste kirikutega ja hõlmavamale nähtava ühtsuse otsimisele oikumeenilises liikumises. Selles vallas on evangeelsete kirikute oluliseks panuseks veendumus, et üleilmse kiriku nähtav ühtsus saab olema erisustega ühtsus. See kehtib ka ühenduses ameti struktuuridega. Hermeneutiline ülesanne ei ole seetõttu suunatud hõlmavale kiriklikule ühtlustamisele, vaid lahutavate erinevuste ületamisele, mis aitaks kaasa kiriku ühtsuse suuremale nähtavusele.

22. Lepitatud mitmekesisuses ühtsuse hermeneutika ei ole loomulikult iseenesest piisav, et ületada oikumeenilises kontekstis ilmseid kiriku lõhenemisi, iseäranis ka ametiteküsimuses. Kiriku lõhenemised ei ole lihtsalt ajalooliste arengute tagajärg, vaid ka kirikute ja nende juhtide otsuste tagajärg. See on lahtine küsimus, kas erinevused kiriku ja ametite mõistmises (mis jätkuvalt on olemas EKOE kirikute ja teiste kirikute vahel) on ületamatud. Dünaamiline konfessionaalse identiteedi käsitlus arvestab Püha Vaimu tegevusega ning see tähendab ühtlasi identiteetide ajaloolise arenemise jaatamist.

1.5.2. Ameti, ordinatsiooni ja *episkope* evangeelse mõistmise kriteeriumid

23. Evangeelsete kirikute kõneluses ameti, ordinatsiooni ja *episkope* üle kohtuvad üksteisega erinevad konfessionaalsed traditsioonid ja kogemused. Nende erinevate traditsioonide ja kogemuste lõimimine ei ole kerge. Seetõttu on kasulik teha vahet hermeneutilistel *kriteeriumitel* ning *allikatel*, kust erinevaid ametimõistmisi ammutatakse. Pühakiri, traditsioon, mõistus ja kogemus on *allikateks* ameti, ordinatsiooni ja *episkope* erikujudele (ja nende teoloogilisele põhjendamisele). Kristlik elu on seisnud läbi ajaloo vastamisi Pühakirja nõude ning tänase tegelikkuse vahelise pingega. Seetõttu on hermeneutilisteks *kriteeriumiteks* vastavus Pühakirjale ja tegelikkusele. Luterlikus traditsioonis kuuluvad kriteeriumite hulka ka vastavus usutunnistusele, kuid see on seotud vastavusega Pühakirjale.¹⁰

24. Traditsioon evangeelse teoloogia ühe allikana ei hõlma mitte üksnes reformatsiooni usutunnistuskirju ja hilisemaid evangeelseid usutunnistusi, vaid ka reformatsiooneelse aja traditsioone ning liturgiat. See hõlmab mitmesuguseid kordasid ordinatsiooniks, kutsumiseks, volitamiseks või ametisseadmiseks (introduktsiooniks) kiriku juhtimisametisse, samuti oikumeenilisi tekste ja kokkuleppeid, iseäranis ka EKOE varasemaid dokumente.

1.5.2.1. Pühakirjale vastavuse kriteerium

25. Pühakirjale vastavuse kriteeriumi ei tule ajada segamini Piibli formalistliku kasutamisega, mille puhul on peamine kanoonilise piibliteksti range samastamine Jumala Sõnaga. Teoloogiliselt ja hermeneutiliselt on vajalik eristada Pühakirja ja Jumala Sõna. Piibli kirjutised on Jumala hääle kirjalik talletus, mille sõnastajaks ja tunnistajaks on inimesed. Need kirjutised tunnistavad põhjapanevalt ja piisavalt Jumala elavat Sõna, Jeesus Kristust. See on Jumala

¹⁰ Palju üksikasjalikum Pühakirja ja usutunnistuste hermeneutika käsitlemine, mis hõlmab Pühakirja ja traditsiooni vahekorda, toimub õpetuskõneluse dokumendis „Pühakiri – usutunnistus – kirik“ mille lõppkuju EKOE täiskogu 2012. aastal vastu võttis (vt *Schrift – Bekenntnis – Kirche / Scripture – Confession – Church*, Leuenberger Texte 14, Leipzig 2013 – toim).

Vaimu tegu, et sellele Pühakirja tunnistusele antakse uus elu, kui Sõna avalikult kuulutatatakse ning kus inimesed loevad, mediteerivad ja tõlgendavad Pühakirja üksteisele ja pühitsevad sakramente. Nõnda saab Pühakirjas tunnistatud Jumala Sõna (et Jumal on kõnelenud ajaloos elaval ja päästval moel) täna sel päeval elavaks tegelikkuseks.

26. Reformatsiooni teoloogiliste arusaamade kohaselt on üksnes Pühakiri kiriku õpetuse kriteerium. Nii nimetatud reformatoorne Pühakirja printsiip ei keskendu Piibli formaalsele esmasusele võrreldes kiriku traditsiooni ja teoloogilise teadmise teiste allikatega, vaid evangeeliumi kui Jeesuse Kristuse, maailma pääste sõnumi esmasusele. Reformaatorid väljendasid õiget arusaamist evangeeliumist õpetuses õige mõistust (vrd LK 7 ja 8). Evangeelium, mis tunnistab Jumala päästvast toimimisest, on nii Pühakirja autoriteedi alus kui piir. Ikka ja uuesti on vajalik Pühakirja tõlgendamine kiriku ja tema usutunnistuste kaudu, teoloogilise uurimistöö kaudu ja üksikute kristlaste piibililugemise kaudu. Kuid see on Pühakiri ise, mis tõlgendab iseennast selles pidevas hermeneutilises protsessis, kuna iga üksikut tõlgendust tuleb läbi katsuda Pühakirja teksti kui terviku najal.

27. Evangeelse, s.t evangeeliumile vastava teoloogia kriteeriumiks on see, mil määral täna kiriku- ja usu elu määrab praegusele ajale rakendatud Pühakiri, ning vastupidiselt mitte see, et Pühakirja tõlgendust määrab üldine religioosne või poliitiline ajavaim. See kehtib iseäranis ka ühenduses ameti, ordinatsiooni ja *episkope* mõistmisega.

1.5.2.2. Tegelikkuusele vastavuse kriteerium

28. Pühakiri tunnistab Iisraeli, varase kiriku ja üksikute inimeste kogemustest Jumalaga. Kristlased saavad osa tegelikkusest iseenda kogemuste kaudu ning nad suhestavad neid Pühakirja inimeste kogemustega. Meil on vaja eristada kogemust üldiselt ja usukogemusi, mis tähendab, et elukogemusi tuleb tõlgendada uuesti evangeeliumi perspektiivis. Usukogemus on kogemus kogemusega ehk, teisisõnu, kogemus Pühakirjaga. Esmajoones on kogemus seetõttu teoloogia ja kiriku õpetuse allikas, aga mitte kriteerium. Üksnes sekundaarses tähenduses saab inimese kogemus teoloogiliseks kriteeriumiks.

29. Tegelikkuusele vastavuse kriteerium suhestub inimese kogemusega mitmesugusel viisil. EKOE kirikud on saanud ajaloo vältel erinevate kogemuste osaliseks, mis on leidnud oma väljenduse nende erinevates traditsioonides ja konfessioonides. Teoloogilistel arusaamadel ja arengutel ning kirikute ja tema ametite erinevatel vormidel on erinevad sotsiaalkultuurilised ja poliitilised kontekstid. Lisaks peab kiriku struktuuride ja ametite kujundamine ajaloos ja täna sel päeval pidama silmas kiriku tunnistamise ja teenimise praktilisi võimalusi konkreetses ajaloolises olukorras. Ometi tuleb ka siin alati teha vahet faktilisuse ja kehtivuse vahel. Mingi olemasoleva asjadeseisu kehtivust ei saa tuletada pelgast tõsiasjast, et midagi on või ei ole olemas. Vastavus tegelikkuusele ei tähenda küsimusteta kohandumist olemasolevate tingimustega, kuna neid saab kindlasti omal vastutusel muuta ja kujundada.

30. Juba Tampere teesid ütlesid: „Koguduse ja tema teenimiste väline kuju on alati teatud määrani tingitud teda ümbritsevast ühiskonnast. Nii oli see ka algkirikus. Kirik peab aga Sõna teenimise nimel säilitama suhtes ühiskonnaga alati vabaduse. Eriti oluline on jälgida, et ei kirikliku ameti traditsiooniline kuju, mis peegeldab ühiskonna mineviku kuju, ega ebakriitiline kohandumine ümbritseva ühiskonnaga ei muutuks kirikliku ameti funktsioonide struktuuri ja teostamise normiks“ (Tees 6).

31. Kiriku ja tema ametite kujundamist tuleb mõista pideva ülesandena, mille eest vastutavad kõigi usklikke preesterluses osalejatena kiriku kõik liikmed. Kiriku alus ja missioon (vt ülal nr 16) annavad aga kiriku struktuuride ja ametite kujundamiseks kriteeriumid. Sel pinnal tuleb kiriku kuju ikka ja jälle, hermeneutilises ringis, uuesti määratleda. See ring ühendab Pühakirja tõlgendamise tegelikkuse tõese ja ausa jaatamisega. (See võib sisaldada tunnustamist, et meie usutunnistustel on Pühakirja tõlgendamisel suunav roll.) Tegelikkusele vastavuse kriteerium ei piira Pühakirjale vastavuse kriteeriumi, vaid on pigem sellele allutatud.

2. Avaldus

2.1. Kiriku missioon

32. Kõigil EKOE kirikutel on ühine põhiarusaam kiriku missioonist, mis on sõnastatud dokumendis „Jeesuse Kristuse kirik“ alljärgnevalt: „Kirik on seatud olema evangeeliumi tunnustajana Jumala tööriist tema universaalse päästetahte teostamisel. Ta on selle seadmisega vastavuses, kui ta jääb Kristusesse, kes on pääste eksimatu ainus tööriist. Veendumus selles Jumala töötuses annab kristlastele ja kirikutele vabaduse ja meelevalda anda tunnustust maailmale ja maailma jaoks.“¹¹ Meisseni deklaratsiooni ja Reuilly ühisavalduse vaimus võivad nii EKOE kui teisedki kirikud kinnitada: „Kirikut, Kristuse ihu, tuleb alati käsitleda sellest vaatenurgast kui tööriista Jumala päästeplaani täitmisel. Kirik on olemas Jumala auks ja selleks, et kuulekuses Kristuse missioonile teenida inimkonna ja kogu loodu lepitust.“¹²

33. Vastavalt arusaamale Jumala missioonist maailma järgib kirik Jumala suhet maailmaga Loojana, Jumala päästvat tegevust Poja läbi ja Jumala Vaimu muutvat väge, selleks et ehitada Jumalariiki. Kõik kristlased osalevad Jumala missioonis.

34. Defineerides kirikuosaduse teostamist, mõistab Leuenbergi konkordia *tunnistamist ja teenimist* kiriku missiooni jaoks olemuslikena. Nii tunnistus kui teenimine suunavad kiriku tähelepanu inimkonnale tervikuna ning omavad mõlemad nii individuaalset kui ka sotsiaalset mõõdet. „Teenimisena armastuses on see suunatud inimesele tema hädades ning püüab kõrvaldada nende hädade põhjuseid. Väljaastumine rahu ja õigluse eest maailmas nõuab kirikutelt üha enam ühise vastutuse võtmist“ (LK 36). „Ta (s.t Jeesuse Kristuse kirik) vastab oma olemusele, kui ta kuulutab veenvalt Jumala armastust inimestele nende erinevates ühiskondlikes kontekstides ja konkreetsetes elusituatsioonides.“¹³

35. Seega peavad ameti, ordinatsiooni ja *episkope* praktikad olema meie kirikutes organiseeritud nii, et need tugevdavad kirikuid nende ühises, kogu inimkonnale suunatud tunnustamises ja teenimises. See nõuab kiriku teenimisviisi, mis on valmis silmitsi seisma tänapäeva ühiskonna väljakutsetega, nagu sooline võrdõiguslikkus, vähemuste õigused ja loodu hoidmine, aga ka usu ja kiriku marginaliseerumine.

¹¹ Jeesuse Kristuse Kirik, I.3.2, lk 49 resp lk 123.

¹² Meissen, nr 3 = Reuilly, nr 18. Peaaegu sama sõnastus Porvoo Ühisavalduses, nr 18.

¹³ *Evangelising: Protestant Perspectives for the Churches in Europe*, Vienna 2007, 11 (ptk 2.1).

36. Kuna tegemist on *ühise* tunnistamise ja teenimisega, peavad EKOE liikmeskirikud tegema kõik endast sõltuva, et juba olemasolevat omavahelist osadust süvendada, aga samuti otsima kontakte ja sidemeid teiste kirikutega, mis ei ole täielikus osaduses EKOE-ga.

37. See on üks reformatsiooni põhiarusaamu, et Jumala missioon teostub Jumala elava sõna kaudu. Kirikut kirjeldatakse Sõna poolt looduna (*creatura verbi*). See tähendab, et kiriku sisemised struktuurid peaksid tagama selle, et otsused langetatakse *sine vi, sed verbo* (mitte välise sunniga, vaid sõna jõul).

2.2. Amet kirikus

2.2.1. Kogu Jumala rahva amet ja ametite kord

38. Kristlike kirikute seas valitseb suur üksmeel selles, et kogu Jumala rahvas osaleb Jumala missioonis. Kõik ristitud kristlased on kutsutud elama tunnistades ja teenides.¹⁴ Viidates 1. Peetruse kirjale, 2:9, kirjeldavad oikumeenilised dokumendid seda kutsumust sageli osasaamisena „kuninglikust preesterkonnast“.¹⁵ Kõik Kristuse ihu liikmed on saanud teenimiseks teatud üksteist täiendavaid ande (*charismata*).¹⁶

39. Kiriklikud ametid lähtuvad Kristuse kolmekordsest ametist, s.t prohveti, preestri ja kuninga ametist.¹⁷ Kirikus, mis koondub Sõna alla ja on kutsutud teenima, saadakse mitmesuguste armuandide osaliseks. Ameteid uuendatakse nende armuandide kaudu ja armuande omakorda hoitakse ametite kaudu.¹⁸ See on Jumala tahe, et eriliste ülesannetega konkreetsete isikud „varustaksid pühakuid teenimistöök“ ja et kiriku ülesehitamine toimuks korra kohaselt (vrd Ef 4:11–12; 1Kr 14:12, 26, 40). Seega tekib ametite kord evangeeliumi ja Püha Vaimu juhtimisel.¹⁹ Evangeelsed kirikud rõhutavad, et ametite korda ei tuleks mõista hierarhiliselt. Vastutuse tasandid kirikus on oluline teema ka evangeelsete kirikute jaoks ning erinevaid ameteid tuleks korraldada ja praktiseerida vastastikuse teenimisena, mitte eksklusiivsete õigustena või valitsemisena.²⁰

40. Kogu kristlaste ja kiriku elu „ülesandeks on olla jumalateenistus. Kitsamas mõttes tähendab see liturgilist jumalateenistust (*leiturgia*), laiemas tõlgenduses „mõistlikku jumalateenistust“ (Rm 12:2) igapäevases elus, millele osutavad kolm mõistet *martyria*, *diakonia* ja *koinonia*“²¹. Selles teenistuses on teatud ametid, mis – nagu järgnevas näidatakse – on kiriku elu ja korra

¹⁴ „Evangeeliumi kuulutamine ja päästeosaduse pakkumine on usaldatud nii kogudusele tervikuna kui selle üksikutele liikmetele, kes on ristimise läbi kutsutud tunnistama Kristusest ja teenima üksteist ning maailma, ning kes on usu läbi osalised Kristuse preesterlikust eestpalve ametist“ (Tampere teesid, nr 2).

¹⁵ Vt Ristimine, armulaud ja vaimulik amet, Vaimulik amet, nr 17; Kiriku olemus ja missioon, nr 19, 84; Jumala valitsus ja meie ühtsus, nr 60 (*Growth in Agreement II*, lk 131). Vrd ka 2. *Vaticanum, Lumen Gentium*, nr 10. – Selle kontseptsiooni terminoloogilisi ja teoloogilisi probleeme on käsitletud Materjalikogus, nr 28jj.

¹⁶ Vt Ristimine, armulaud ja vaimulik amet, Vaimulik amet, nr 5, 32; Kiriku olemus ja missioon, nr 83.

¹⁷ Vt Materjalikogu, nr 32.

¹⁸ Vt 1Kr 12 ja 13; Rm 12:1–8; 1Tm 4:14; 2Tm 1:6. Vrd Materjalikogu, nr 2j.

¹⁹ Mõiste „ametite kord“, mille võttis kasutusele „Jeesuse Kristuse kirik“ (vrd Materjalikogu, märkused 12–14), ei tähenda Jumala poolt sisseseatud ja normatiivset struktuuri nagu „kolmekordne amet“ roomakatoliku ja õigeusu kiriku käsitluses (vrd Materjalikogu, nr 42, 50), vaid kujutab endast muudetavat korda, mis tagab, et kolm põhilist *ametit* on täidetud.

²⁰ Vt Barmeni teoloogiline avaldus IV (nagu tsiteeritud Materjalikogus, nr 50). Vt ka Materjalikogu, nr 51.

²¹ Jeesuse Kristuse kirik, ptk I.3.3.1 (lk 51 *resp* lk 125).

jaoks vältimatud: nendeks on *sõna ja sakramentide amet* (vt allpool, nr 41–42), *diakoonia amet* (vt allpool, nr 48–49) ja *episkope amet* (vt allpool, nr 71jj). Kirikutes on ka teisi teenimisviise ja ameteid, mis on kiriku elu jaoks väga olulised. Kiriku usu õpetamine kuulub mitmete ametite juurde. Kuid paljudes kirikutes on siiski olemas ka eraldi õpetamise amet, mida nad iseloomustaksid kui vältimatult vajalikku.

2.2.2. Sõna ja sakramentide amet (*ministerium verbi*)

41. Esimene neist vältimatutest ametitest on sõna ja sakramentide amet, mida tõstavad esile kõik EKOE kirikud.²² Selles osas valitseb nii EKOE kirikutes kui ka neist väljaspool oikumeeniliselt oluline konsensus. Augsburgi usutunnistus (CA V ja XXVIII) kõneleb evangeeliumi õpetamise ja sakramentide jagamise ametist (*ministerium docendi evangelii et porrigendi sacramenta*), mis on seatud selleks, et me jõuaksime usuni Jumala õigeusmõistvasse armusse (CA IV).²³ Selle erilise ameti tähendust on rõhutanud ka *Confessio Helvetica Posterior* (XVIII), mis sätestab, et Jumal on alati kasutanud ametikandjaid kiriku teenistuses ja teeb seda ka edaspidi. Nende põhiülesannete hulka kuuluvad Kristuse evangeeliumi õpetamine ja sakramentide õige jagamine. Samamoodi sätestab 1. Tampere tees: „Sõna ja sakramendi juurde kuulub vastavalt Kristuse seadmisele „amet, mis kuulutab evangeeliumi ja jagab sakramente“, *ministerium verbi* (CA V). [...] Mõlemast traditsioonist²⁴ pärit kirikud, kes on allkirjastanud Leuenbergi konkordia või selles osalevad, on üksmeelel, et „ordineeritud amet“²⁵ kuulub kirikuks olemisse.“

42. Sõna ja sakramentide ameti erilisus ei ole seotud hierarhilise positsiooniga kiriku ametite korras või teiste teenimisviiside seas. See seisneb erilises eesmärgis, milleks see amet on kirikus kui sõna läbi loodud (*creatura verbi*) kollektiivses ihus määratud. Kirik on täielikult sõltuv Jumala armust, mida vahendatakse erilisel viisil evangeeliumi kuulutamise ja sakramentide jagamisega. Reformatoorse arusaama kohaselt kujutavad need kaks funktsiooni üheskoos endast tõelise kiriku vajalikke, Jumala poolt seatud tunnusmärke (*notae ecclesiae*).²⁶

43. Usklike osaduskonnale on antud laiemas mõttes vastutus selle eest, et kuulutus, ristimine ja armulaud kui armuvahendid oleksid kirikus hoitud.²⁷ Kõigi ristitute preesterlusele viitamise eesmärk ei ole aga vähendada erilise sõna ja sakramentide ameti tähendust kiriku tavaelus. Vastavalt luterlikele usutunnistuskirjadele on ainult „korra kohaselt kutsutud“ ametikandjatel lubatud pidada armuvahendite „avalikku“ teenistust (vrd CA XIV). Reformeeritud traditsioon ei kasutanud avalikkuse kategooriat, kuid hoolitses samuti selle eest, et sõna ja sakramentide

²² Vrd Neuendettelsau teesid, I.3.C.

²³ Jätame kõrvale luterlusesisese diskussiooni teemal, kas *ministerium* (saksa k *Predigtamt*) on vastavalt CA V kiriku kuulutusamet, mis puudutab kõiki kristlasi (nii VELKD, *Ordnungsgemäß berufen*, 2. ptk, märkus 11; ptk 3.4) või tuleb seda samastada *avaliku* kuulutuse ja sakramentide jagamise ametiga vastavalt CA XIV (nii Lundi avaldus, nr 18). Igal juhul rõhutab luterlus erilist sõna ja sakramentide ametit.

²⁴ Tampere teeside sõnastamise ajal kuulusid EKOE-sse ainult luterlased ja reformeeritud. Avaldus on aga kehtiv ka metodistide puhul.

²⁵ Selle termini kasutamisega järgivad Tampere teesid Lima dokumendis soovitatut. Terminiga seotud raskustele vaatamata on see *seisukohavõtt* igal juhul kehtiv sõna ja sakramentide ameti puhul, mida antakse kõigis EKOE liikmeskirikutes edasi ordinatsiooniga.

²⁶ Vrd CA VII; Genfi usutunnistus 1536, nr 18; Anglikaani kiriku 39 artiklit, art 19; John Wesley, Metodisti usuartiklid, art 13; LK 2.

²⁷ Vastavalt Tampere teesile nr 1 on „vastutus sõna kuulutamise ja sakramentide õige kasutamise eest kogu kogudusel ja mitte ainult ordineeritud ametil. Ordineeritud amet iseenesest ei garanteeri tõeliselt kirikuks olemist, vaid on ja jääb allutatuks Jumala sõnale“ (vrd Neuendettelsau teesid, I.3.C).

amet jäi ametlikult kehtima. Vaid erandjuhtudel, näiteks tagakiusamiste ajal, kutsuti ka ordineerimata usklikke ametlikult teenima jutlustajana. Individuaalse hingehoiu puhul on igal kristlasel meelevald kuulutada Jumala andeksandmist inimesele, kes näitab üles patukahetsust. „Sõna avaliku kuulutamisenä ja sakramentide jagamisenä eristub amet kogudusest ning samas on see ka osa kogudusest, kes teostab kõigi usklike preesterlust palves, isiklikus tunnistuses ja teenimises.“²⁸

44. Traditsiooniliselt on evangeelsetes kirikutes sõna ja sakramentide ameti kandjad töötanud täiskohaga koguduses / kiriku piirkonnas. Selle väärtus seisnes – ja seisneb ka täna – selles, et tagab ametikandjate olemasolu, kes on oma ülesandeks hästi ettevalmistatud ning saavad sellele täielikult pühenduda. Sellegipoolest ei ole traditsioonilised ja ajalooliselt tingitud koguduse teenimise vormid („koguduse õpetaja“) mitte ainsad võimalikud viisid, kuidas tagada jumalikult seatud sõna ja sakramentide ameti olemasolu. Seda ametit võib pidada erinevatel töölevõtmise tingimustel ning see võib olla seotud eriliste ülesannete või teenimisvaldkondadega.

45. Ajaloos on erandlikes olukordades ordineerimata ja ilma spetsiaalse erialase väljaõppeta isikuid volitatud nende kirikutes teenima sõna ja sakramenti ametis. Viimastel aastakümnetel on aga mitmed kirikud erinevatel põhjustel arendanud välja püsivamaid ametivorme paigaga piiratud tasandil, kus inimestele on (enamasti osalise tööajaga ja tähtajaliselt) antud vastutus evangeeliumi kuulutamise ja sageli ka armulaua pühitsemise eest. Sellised „paikkondliku ameti“ vormid on kujunenud välja tungivast vajadusest ning nad on omandanud laialdase tunnustuse. Paigaga piiratud iseloomu tõttu on ameti uued vormid tekitanud kirikutevahelises suhtluses küsimusi nende iseloomu kohta, näiteks, kuidas nad suhestuvad traditsioonilise sõna ja sakramentide ametiga ning kuidas tunnustada nende kohta teiste ordineeritud ametite hulgas. On oluline, et paigaga piiritletud ametid peetakse ainult piiritletud vastutusalas ja et nendega on seotud kohase ettevalmistuse nõue.²⁹ Sellele lisaks peavad nende tunnustamise vormid olema teoloogiliselt ja struktuuriliselt ühilduvad kiriku teiste korraldatud ametite tunnustamisega. Siinkohal on eriti oluline teema kõigi sõna ja sakramentide ametite seotus ordinatsiooniga.³⁰ Selles valdkonnas on kirikute vahel paratamatult märkimisväärseid erinevusi, mille osas on abi EKOE kirikute konsultatsioonidest.

46. Sõna ja sakramentide ameti kandjad peavad oma ametit pidama osaduses ülemaailmse kristliku kirikuga selge kutse põhjal (nii *vocatio interna* kui ka *vocatio externa*). See tähendab, et nad peaksid teostama oma ülesannet tunnustatud mandaadi alusel. See mandaat antakse ordinatsiooni kaudu vastavalt iga kiriku korrale. See ei anna aga ordineeritud ametikandjatele inimlikku autoriteeti koguduse üle. Nende autoriteet tuleneb Jumala sõnast, mida kuulutatakse armuvahenditega.³¹ Kuna ordineeritud ametikandjate ülesanne on „kuulutada kogudusele Jumala sõna“³², siis see amet on selgelt prohvetlik.

47. Mõiste „sõna ja sakramentide amet“ osutab sellele, et sõna kuulutamist ja sakramentide jagamist ei saa teineteisest lahutada. Seda eeldab ka traditsiooniline termin *ministerium verbi*. Kuulutamine ja sakramendid on reformatoorse arusaama kohaselt kirikut rajava evangeeliumi

²⁸ Neuendettelsau teesid, I.3.C (lk 104 resp lk 114).

²⁹ Viimase küsimusega tegeletakse praegu projekti „Väljaõpe ordinatsiooniga seotud ametiks EKOE kirikutes“ raames.

³⁰ Vt allpool, 66, ja Materjalikogu, ptk 2.5.

³¹ Vrd Neuendettelsau teesid, I.3.C: „Sõna määrab ära ameti, mitte vastupidi. – Amet teenib sõna ja usku. – Ta teenib patuste õigeksmõistmist, mitte kiriku või valitseva olukorra õigeksmõistmist. – Amet on seotud apostelliku järjepidevusega ja kiriku ühtsusega, kiriku vabaduse ja armastusega.“

³² Tampere teesid, nr 2.

kaks väljendusvormi (*verbum audibile* ja *verbum visibile*).³³ Jumala sõna kuulutamine viib tarvilikult välja osaduskonna ülesehitamiseni, keda teenitakse sakramentidega. Ja selline osaduskond ei saa olla olemas, ilma et Jumala sõna teda juhiks ja Jumal talle hinnangut annaks.

2.2.3. Diakoonia amet

48. Lisaks sõna ja sakramentide ametile on kirikus olemas ka diakoonia amet. Reformatsiooni vaate kohaselt ei ole diakoonia mitte usu elu teisejärguline aspekt, vaid kuulub selle sügavama olemuse juurde, vastavalt Jumala tahtele: „Samuti õpetatakse, et see usk peab andma häid vilju ja tegusid ning et häid tegusid, mida Jumal on käskinud teha, peab tegema Jumala pärast, ja mitte lootma nendega Jumala armu ära teenida“ (CA VI). Sarnaselt rõhutab Westminsteri usutunnistus (XVI): „Need head teod, mis on tehtud kuulekuses Jumala käskude vastu, on tõelise ja elusa usu viljad ja tunnistused: ja nendega väljendavad usklikud oma tänulikkust, kinnitavad oma veendumust, toetavad oma vendi, kaunistavad evangeeliumi tunnistamist, sulgevad vastaste suu ja annavad au Jumalale, kelle kätetöö nad on, loodud Kristuses Jeesuses selleks, et nad pühaduses vilja kandes jõuaksid sihile, igavesse ellu.“

49. Läbi kirikuloo on „häid tegusid“ praktiseeritud kolmel viisil: a) teenimise kaudu, mis toimub uskliku igapäevaelus, b) sõna ja sakramentide ameti teostamise kaudu diakoonilisel viisil ja c) spetsiaalselt selleks kutsutud diakoonia ameti kandjate kaudu. „Olles suunatud mitte ainult koguduseliikmetele, vaid kõikidele inimestele, kes vajavad abi, on kristlaste teenimisviisid vastavuses pääste universaalsusega.“³⁴ See ei ole ainult inimlik teenimine, mida teostatakse maailmas. See on kiriku tunnistus Jumala hoidvast armust, Kristuse kaastundest ja Püha Vaimu vabastavast väest.³⁵ Kuigi diakoonia erilise tähelepanu all on nõrkade ja tõrjutute vajadused, väljendab ta kiriku muret inimelu kõikide aspektide pärast. Käesoleval ajal, kui kirikud seisavad silmitsi moodsa ühiskonna komplekssete väljakutsetega, kujutab spetsiaalse ettevalmistusega seotud diakoonia amet endast olulist osa kiriku terviklikus missioonis.

50. Sõna ja sakramentide amet ning diakoonia amet ei ole üksteisega hierarhilises suhtes, vaid on üksteisest sõltuvad ja täiendavad üksteist.³⁶ Nad kuuluvad tihedalt kokku (vrd Ap 6:1jj; Rm 12:1–21; Gl 6:2–10). Küsimus, kas diakoneid peaks ordineerima või mõnel muul viisil ametisse seadma, on valdkond, kus on võimalik mitmekesisus.³⁷

51. Põhjamaised luterlikud kirikud on hoidnud ja tugevdanud diakoonia ametit. Samuti on Ühinenud Metodisti Kirik (*United Methodist Church*) paralleelselt „vanemate (s.t sõna ja sakramentide teenimisameti kandjate) korrale“ seadnud sisse „diakonite korra“. Samamoodi ordineerib Metodisti Kirik Britannias (*Methodist Church in Britain*) nii diakoneid kui „presbütereid“ (s.t sõna ja sakramendi ameti kandjaid). Mõnedes evangeelsetes kirikutes on

³³ Vrd Tampere teesid, nr 4: „Sõna teenistus hõlmab ka sakramentide teenistust. Sakramendid teevad sellesama evangeeliumi nähtavaks, mida jutluses kuulutatakse. [...]“ Nii on „sakramendid ja jutlus elava Jumala sõna kujud, mille kaudu Kristus ise on kirikus ja maailmas kohalolev. Sõna kuulutamises ja sakramentide jagamises, mis üheskoos määravad ameti teenimist, uuendatakse kiriku kui Kristuse ihu tegelikkust, tugevdatakse tema ühist elu ja täidetakse tema apostellikku ülesannet.“ Vrd ka Lundi avaldus, nr 22.

³⁴ Jeesuse Kristuse kirik, ptk I.3.3.3 (lk 53 resp lk 127).

³⁵ Vt *Diaconia in Context: Transformation, Reconciliation, Empowerment*. LML 2009, lk 29: „Diakoonia praktika, selle inklusiivsuse eetose ja vastastikkuse ressurside jagamise aluseks on Jumala armu kogemus ja kingitus, et võime kuuluda Jumala armu läbi loodud osaduskonda.“

³⁶ *The Diaconal Ministry in the Mission of the Church*. LWF Studies 2006, lk 86.

³⁷ Vt Lundi avaldus, nr 39; FSPC, *Ordination*, ptk 5.3.3.

diakonid volitatud jagama sakramente diakoonilises kontekstis, näiteks armulauda haigetele, kuid mitte avaliku jumalateenistuse kontekstis. Sellele vaatamata võib neil olla kiriku jumalateenistuslikus elus oluline abistav rolli. Kesk- ja Ida-Euroopas seevastu ei ole diakonid ja diakonissid üldjuhul ordineeritud ja nende ülesanded on seotud pigem hoolekande, noorte- ja eakatetööga. Aga mõnikord on nad volitatud ka pidama jumalateenistust, mis võib endas sisaldada ka sakramentide jagamist.

2.2.4. Vanemate amet kui *episkope* ameti element

52. Kolmanda ülalnimetatud vältimatu ametiga – *episkope* ametiga – tegeletakse põhjalikumalt käesoleva avalduse neljandas peatükis (vt allpool, nr 71jj). Augsburgi usutunnistuses (CA XXVIII) oli *episkope* seostatud eelkõige piiskopiametiga. Reformeeritud kirikutes omandas *episkope* konkreetse kuju vanemate ametis, mis on olemuslikuks osaks ametite korras. Vanemate amet on alguse saanud reformeeritud traditsioonist (Calvini Genfi kirikukord 1541/61 ja hugenottide kirikukord 1559) ja selle huvist kollegiaalse organi vastu kiriku ametite korras; tänapäeval leiab vanemate ameti paljudes EKOE kirikutes. Vanemad täidavad oma ametit erinevate nimetuste all ja mitmesugust tüüpi kollegiaalsetes organites (koguduse nõukogu, presbüterium jne) ning neile on usaldatud erinevaid ülesandeid. Üldistavalt võib öelda, et vanemad „kannavad üldist vastutust konkreetse kristlaste kogukonna elu ja missiooni eest“³⁸. Koos sõna ja sakramentide ameti kandjatega „juhivad nad kogukonda tema missioonis ja teenimises, mis leiab aset maailmas ja on sellele suunatud“³⁹.

2.2.5. Ametite erinevad struktuurid kirikutes

53. Kristlikud kirikud on üldjoontes üksmeelel selles, et Püha Vaim on juhtinud kirikut läbi selle ajaloo. Evangeelsete kirikute vaate kohaselt ei ole see toimunud nii, et mingit ameti hetkel kehtivat struktuuri võiks käsitleda mittemuudetavana. Ometi ei ole ametimudelid midagi suvalist. Kiriku kuju ja korra mõõdupuuks peab alati olema Piibli tunnistus ning teoloogiline arusaam kirikust ja selle missioonist.⁴⁰

54. Soovides „teenida kõigi kristlike kirikute oikumeenilist osadust“ (LK 46), on EKOE kirikutele ametitega seotud erinevused väljakutseks. Selleks, et teostada kirikuosadust tunnistamises ja teenimises (LK 35–36), püüdvad nad ameti ja selle mudelite mõistmises isekeskis ja suhtes teiste traditsioonidega võimalikult suure kooskõla poole.

55. Oikumeeniline eriküsimus on sõna ja sakramentide ameti mõistmine ja korraldamine seoses teiste teenimisviisidega. Ehkki sõna ja sakramente teeniva ameti olemasolu ei ole kirikute jaoks valiku küsimus, võidakse seda ametit mitmesuguselt struktureerida ja pidada. Selles, et vanimast kristlikust traditsioonist ei ole terviklikuna tuletatav mingi üks ja ühtne kirikukord ja

³⁸ *Eldership in the Reformed Churches Today. Report of an International Consultation held at John Knox Centre in Geneva from August 26–31, 1990.* Toim Lukas Vischer, Genf 1991, 5, 9 (Studies from the World Alliance of Reformed Churches 22), lk 14.

³⁹ Samas.

⁴⁰ Vt Jeesuse Kristuse kirik, ptk I.2.5.4 (lk 47 resp lk 121).

ametistruktuur, valitseb laialdane üksmeel.⁴¹ Üldiselt on evangeelsed kirikud seisukohal, et kirikukorra küsimustes on mitmekesisus legitiimne.

56. Ükski ametistruktuur ei ole otseselt tuletatav Uuest Testamendist. Isegi „piiskopi, presbüteri ja diakoni kolmekordne amet“, mis võib dokumendi „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ soovitusel „olla ühtsuse väljenduseks, mida me taotleme, ning selle saavutasime vahendiks“ (nr 22), on ajaloos teinud läbi mitmeid muutusi.⁴² Seetõttu peavad evangeelsed kirikud võimalikuks legitiimset mitmekesisust nimetatud küsimuses. Kalvinistlik reformatsioon võttis kasutusele neljakordse ametistruktuuri (pastorid, õpetajad, vanemad ja diakonid), mis kehtib teisendatud kujul paljudes reformeeritud kirikutes tänaseni.⁴³ Põhja- ja Baltimaade luterlikud kirikud (välja arvatud Läti), mis on liitunud Porvoo osadusega, on liikunud kolmekordse ameti positiivse väärtustamise poole, toetades dokumendi „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ eelmainitud seisukohta (Vaimulik amet, nr 22). Ehkki suurem osa evangeelsetest kirikutest ei ole enda jaoks kolmekordset ametit sätestanud, peavad nad piiskopi, pastori ja diakoni teenimisviise kirikus keskseteks või vältimatuteks ametiteks.

57. See teema tõstatab evangeelsete kirikute seas edasisi küsimusi, mis puudutavad ordinatsiooni seost konkreetsete ametitega ning seda, kuidas mõista ametite korra ühtsust. See mitmekesisus ei katkesta aga kirikuosadust EKOE kirikute vahel. Samas muudab see keeruliseks praktiliste järelduste tegemise ordinatsiooni vastastikkusest tunnustamisest, mida sätestab Leuenbergi konkordia (LK) punkt 33. Arusaadavalt eeldab ametikandjate vastastikune vahetatavus ameti teoloogilise mõistmise, sellega seotud väljaõppe ja ülesannete ulatuse osas samaväärsust. See tähendab, et ordinatsioonide vastastikune tunnustamine vastavalt LK punktile 33 käib ainult selle ameti kohta, mida antakse kõigis EKOE liikmeskirikutes edasi ordinatsiooniga, seega sõna ja sakramentide ameti kohta. Kirikuid, mis praktiseerivad vanemate ordineerimist, peaks julgustama kaaluma, kuidas nad suhestavad oma arusaama ordinatsioonist sõna ja sakramentide ametisse ordineerimisega, mida tunnustavad kõik teised EKOE (ja paljud muud) kirikud.⁴⁴

2.2.6. Sugu ja seksuaalne orientatsioon ühenduses ametitega

58. Väga oluline teema on „[t]eenistuse hõlmava iseloomu sügavam mõistmine, mis peegeldab meeste ja naiste vastastikkust sõltuvust“⁴⁵. EKOE kirikud mõnede üksikute eranditega⁴⁶ praktiseerivad naiste ja meeste ordineerimist oma ordineeritud ametitesse, pidades silmas, et ordineeritud ameti kandmise põhitingimuseks on ristimine ja usk. Seda seisukohta rõhutavad kõik konfessionaalsed perekonnad EKOE-s.⁴⁷

⁴¹ Vt Neuendettelsau teesid, I.2; NMC, nr 87. Selgitused Materjalikogus, nr 2–16.

⁴² *Ristimine, armulaud, vaimulik amet* (BEM), Vaimulik amet, nr 19, juba möönis „oluliste muudatuste“ toimumist ametite vormides.

⁴³ Neljakordse ameti kohta vrd Genfi *Ordonnances Ecclésiastiques* 1541/61 (*Reformierte Bekenntnisschriften* kd 1.2, Neukirchen-Vluy 2006, lk 246). Calvini (*Institutio* IV.3.4) ja *Confessio Gallicana* XXIX järgi käsitletakse pastoreid ja õpetajaid peamiselt samaväärsetena, mille tulemuseks on kolmekordne struktuur.

⁴⁴ See julgustusi ei kehti Ühinenud Metodisti Kiriku puhul, kus vanemad on sõna ja sakramentide ameti kandjad.

⁴⁵ Vt *Ristimine, armulaud ja vaimulik amet* (BEM), Vaimulik amet, nr 18.

⁴⁶ Poola luterlik kirik ja Tšehhi vennastekirik välistavad naiste ordinatsiooni. Läti luterlik kirik ja Sileesia luterlik kirik Tšehhis on mõneks ajaks naiste ordineerimise edasi lükanud.

⁴⁷ Vt Materjalikogus, nr 55.

59. EKOE kirikute hulgas valitseb ulatuslik üksmeel arusaamises, et nii naiste kui meeste teenimine ordineeritud ametis on Jumala and. EKOE kirikud rõhutasid oma ühist veendumust juba Neuendettelsau teesides (1982/86) ja väljendasid lootust, et maailma kirikud võiksid jõuda selles punktis üksteisele oluliselt lähemale: „Ei rassil ega sool saa olla otsustavat tähendust kutsumise jaoks avaliku kuulutamise ja sakramentide jagamise teenistusse (Gl 3:27j). Kirikud, kus naised ikka veel ei ordineerita ja kus naistel ei ole lubatud olla kirikuõpetajad, peavad vastama küsimusele, kas nad on võimelised seda ajalooliselt tingitud praktikat ka veel tänapäeval ühendama reformatoorse arusaamaga ametist ja kogudusest.“⁴⁸

60. Kuigi tegemist on põhimõttega, mille üle ei vaielda, ei välista EKOE kirikud koostööd teiste kirikutega, kes seni veel naised ei ordineeri. Kõiki ameteid saab tunnustada tõelistena, isegi kui need on – EKOE hinnangu kohaselt väärt – reserveeritud ainult meestele.⁴⁹

61. Kõige enam diskuteeritud teema käesoleval ajal seoses juurdepääsuga kiriku ametitele on küsimus, kas kooselu samasoolises suhtes või teadaolevat homoseksuaalset orientatsiooni peaks käsitlema takistusena ordineerimisele ning sõna ja sakramentide ameti või kiriku teiste teenimisviiside täitmisele. EKOE kirikute seas on erinevaid seisukohti alates avalikust tunnustusest ametikandjatele, kes elavad samasoolises suhtes, või tsölibaadis elamise kohustusest neile, kes on homoseksuaalse orientatsiooniga, kuni rohkem või vähem selge homoseksuaalsuse hukkamõistmiseni.⁵⁰ Kõik kirikud on veendumusel, et nende teistest lahknev seisukoht rajaneb ustavusel evangeeliumile. Samal ajal nõustuvad EKOE kirikud, et see ei peaks kujunema kirikute osadust lõhkuvaks teemaks. Aga kuna selles küsimuses ollakse veel kaugel üksmeelest, tuleb teemat edasi uurida ja Püha Vaimu juhtimist paluda.

2.3. Ordinatsioon ning sõna ja sakramentide amet

2.3.1. Ordinatsiooni tähendus

62. Ordinatsioon on ametlik toiming Jumala nimel (*vocatio externa*), millega kirik tunnustab ja kinnitab inimese kutsumust (*vocatio interna*) ja sobivust konkreetse ametisse ning volitab ordineeritava sellesse teenistusse. Ordinatsiooni liturgiline talitus toimub jumalateenistust pidava koguduse keskel ning sisaldab endas käte pealepanemist koos palvega Püha Vaimu anni eest. See talitus peegeldab iga ametikandja sõltuvust Jumala väest ja juhtimisest ning ühtlasi koguduse palvet, et Jumal saadaks ordineeritavat Püha Vaimuga tema tulevases teenistuses. Ordinatsioon ei too aga kogu Jumala rahva seas endaga kaasa kvalitatiivset erinevust ordineeritud ja ordineerimata isikute vahel.

63. EKOE-s esineb erinevusi ordinatsiooni ning teiste kutsumise ja ametisse seadmise vormide vahekorra osas. Sellele vaatamata ollakse üksmeel mõningates ordinatsiooni puudutavates põhijoones, mis on juba sätestatud Neuendettelsau teesides (1982/86). Nende hulka kuulub

⁴⁸ Neuendettelsau teesid, II.5.

⁴⁹ Vt EKOE ja Euroopa Baptistiliidu dialoogi tulemust *The Beginning of Christian Life and the Nature of the Church*, IV.8: „Üksteise puutumata tunnustamine sisaldab isenesestmõistetavalt ka ordineeritud ametit. Seni kuni meil puudub ameti täielik tunnustamine õpetuslikus mõttes, julgustame me ikkagi vastastikuse ametite tunnustamise tagamist, võimaldamist ja laiendamist praktilisel ja hingehoidlikul viisil nii kohalikul, riiklikul kui rahvusvahelisel tasandil“ (Leuenbergi tekstid 9, Frankfurt a.M. 2005, lk 27–28). Selline avaldus oli võimalik vaatamata sellele, et suur osa Euroopa Baptistiliidust ei praktiseeri naiste ordineerimist.

⁵⁰ Vt Materjalikogu, ptk 4.2.4, eriti nr 60.

veendumus, et kiriku ametit, mis hõlmab evangeeliumi kuulutamist ja sakramentide jagamist, peab igal juhul andma edasi ordinatsiooniga.⁵¹ Muude ametitega ühenduses ei ole tarvilik ordinatsioon, kuid vajalikud on kohased liturgilised tunnustamise talitused.

64. EKOE kontekstis mõistetakse ordinatsiooni elementaarses tähenduses osutavana kiriku mandaadile, mis on antud inimesele teenimiseks sõna ja sakramentide ametis (vrd LA 33). Selle ameti kaudu saab „Jumala sõna kogudust [...] üha uuesti kriitilisel ja vabastaval moel kõnetada“ ning kirik „toob esile, kus ta on erilisel viisil sõltuv Jumala abist ja halastusest“.⁵² Mõningates EKOE kirikutes ordineeritakse vanemaid ja diakoneid (isegi juhtudel, kui need ametid ei hõlma sakramentide jagamist). See teema väärrib edasist arutamist.⁵³

2.3.2. Ordinatsiooni terminoloogia ja praktika

65. Põhimõtteliselt on kirikud üksmeelel, et ordinatsioon on ühekordne ja seda ei peaks kordama. Olemas on aga erinevaid ordinatsiooni elukestvasse teenistusse praktiseerimise viise. Mõnedes kirikutes, kus on kolmekordne amet⁵⁴, toimub ordinatsioonitalitus selle ameti iga kuju puhul. See mudel võib olla alternatiiv, mis ei lahuta kirikuid, kui ei sisalda astmelisust ameti teoloogilise täiuses.

66. Küsimus kellegi ordineerimisest ei peaks olema sõltuv sellest, kas töötatakse täisajaga, osalise tööajaga või vabatahtlikuna. Samuti ei peaks seda otsustama üksnes hariduse põhjal. (See teema muutub aina aktuaalsemaks, kuna järjest rohkem kirikuid võtab kasutusele erinevaid lokaalse ehk paigaga piiratud ameti vorme.) Ordinatsiooni puhul on otsustavaks küsimuseks, kas kõnealune teenimisviis on sõna ja sakramentide amet või mitte. Kui see on seda, siis tuleks teenima asuja ordineerida sõltumata ajalistest ja geograafilistest piirangutest, mis on sellele konkreetsele teenistusele seatud. Armuvahendite vaimulik tähendus ja Kristuses toimuva Jumala päästva tegevuse vahendamise reaalsus on sama, sõltumata sellest, kas ametis ollakse täis- või osalise tööajaga, saades selle eest töötasu või mitte. Kirikud ei tohi võtta kasutusele praktikaid, mis võivad jätta mulje, et kirikut rajavate elementidega seotud amet sisaldab astmelisust. Piirangutega teenimisviiside regulatsioonid (lokaalsed ordineeritud ametid) võivad teatud olukordades olla õigustatud ja abiks. Kuid piirangud peaksid avalduma töölevõtu tingimustes ja mitte ordinatsiooni mõistmise kohandamises.⁵⁵ Seda tunnustakse, et mõnedes kirikutes kehtivad väljaõppe või prooviaja tarvis piirangutega eriregulatsioonid.

⁵¹ Vt Neuendettelsau teesid, II.9.

⁵² Vt FSPC, Ordination, lk 57/58.

⁵³ Vt eelpool, nr 50 ja 57; Soovitused, nr 4; Materjalikogu, nr 62.

⁵⁴ *Ristimine, armulaud ja vaimulik amet* (BEM) tähenduses, vt ülal, nr 56.

⁵⁵ Saksamaa Ühinenud Evangeelne Luterlik Kirik (VELKD) on oma 2006. a dokumendis *Ordnungsgemäß berufen* (vt märkus 2) sätestanud eristuse ühelt poolt täisvolitustega pastoraalsesse ametisse *ordineerimise* ja teiselt poolt pastoraalsesse ametisse *volitamise* (*Beauftragung*), mis on piiratud jutlustamise ja sakramentide jagamisega ainult ühes koguduses, vahel. Selle arusaama kohaselt tuleb vaadelda *Beauftragung*'it teoloogilises mõttes ikkagi ordinatsioonina (CA XIV põhjal), ehkki kasutusel on teine termin. Teistes kirikutes määratletakse kohaga piiratud ameteid töötingimuste kaudu, sätestades teenimise ala ja pikkuse piirangud, ja mitte piirangutega ordineeritud ameti mõistmisele, mis tooks endaga kaasa vajaduse nimetada seda teisiti kui ordinatsiooniks. Oluline on, et kõik EKOE kirikud toetaksid terviklikku ordinatsioonikäsitlust ega nõuaks seepärast lokaalses ametis olevate isikute uuesti ordineerimist, kes omandavad hiljem täieliku ettevalmistuse ja määratakse tavapärasesse pastoraalsesse ametisse (kirikuõpetaja).

67. Ordineeritud ametis teenimiseks on oluline piisav ettevalmistus. Nende isikute ordineerimine, kellel puudub vajalik teoloogiline haridus, kannab endas riski, et ustavus apostlikule traditsioonile, kiriku ühtsus ning sõna ja sakramendi omavaheline seotus ei ole kaitstud. Samas ei tähenda see, et ordinatsioon peaks olema reserveeritud ainult teoloogidele, kes on läbinud täiemahulised õpingud. Piibliaalne ja teoloogiline koolitus ning vaimulik küpsus on sellegipoolest vajalik ka piirangutega töövormide puhul. Kui ordineeritud isik, kes teenib või on teeninud piiratud tingimustel, omandab täieliku teoloogilise hariduse, siis peaks olema võimalik teda valida ametisse täisajaga, ilma et teda uuesti ordineeritaks.

68. Kuna ordineerimist toimetatakse inimese elu jooksul põhimõtteliselt vaid üks kord, peaks tavaliselt olema eelduseks, et ordineeritav on valmis Jumala ja kiriku kutsele vastates vastu võtma elukestva ameti, isegi kui selline areng pole ordinatsiooni hetkel kokku lepitud või plaanis.⁵⁶

69. Ordineeritava poolt väljendatud pühendumus on vältimatu osa ordinatsiooni liturgiast. Tavaliselt on selle puhul tegemist ordineeritava jaatava vastusega ordinatsiooni läbiviiva ametikandja esitatud küsimustele. Kirik omalt poolt võtab kohustuse toetada ordineeritud palvete ja julgustamisega ning luua kohased tingimused ameti täitmiseks. Koguduse kohalolu ja jaatus ordinatsioonil esindab kiriku, milles ordineeritav teenima asub, ühist osalemist, ning ühtlasi oikumeenilist perspektiivi, et sõna ja sakramentide amet ei ole seatud ainult kohaliku kiriku jaoks, vaid ühe püha katoelse ja apostelliku kiriku jaoks.⁵⁷ EKOE-s väljendub see sõna ja sakramentide ametisse ordineerimise vastastikusel tunnustamises (LK 33, vrd eelpool, nr 57).

70. Kirikute seas, nii EKOE-s kui ülemaailmses oikumeenias, on ulatuslik üksmeel praktika osas, et ordinatsiooni peaks viima läbi isikud, kes on ise ordineeritud; harilikult osalevad seal ka mitteordineeritud isikud.⁵⁸ Nad täidavad oma ülesannet terve koguduse nimel, mis kutsub ordineeritavat kogu jumalarahva teenistusse. Kuna ordinatsioon sisaldab ka ametikandjate tunnustamist üle üksiku koguduse ja kiriku piiride, siis viivad ordinatsiooni tavaliselt läbi isikud, kellele on usaldatud *episkope* amet. Ordinatsioonid toimuvad tavaliselt kirikutes (nt katedraalides), kus ordineerijad teenivad, või kirikutes, kus ordineeritav tööle asub.⁵⁹ Mõlemal juhul tuleks selgelt välja tuua ülemaailmse kiriku ja kohaliku koguduse vastastikune seotus.

2.4. *Episkope* amet ja praktika

2.4.1. *Episkope* tähendus ja funktsioon

71. Mõiste *episkope* on omandanud oikumeenilistes diskussioonides olulise rolli viimasel kolmel aastakümnel. Ta viitab vaimuliku ülevaatamise praktikale, mille eesmärgiks on kiriku olemise (*esse*) ja selle heaolu (*bene esse*) tagamine. *Episkope* ülesanneteks on „hoida kohalikke kogudusi osaduses, kaitsta ja anda edasi apostelliku tõde, olla vastastikku toeks ja juhtida

⁵⁶ Vrd asjakohaseid argumente: *The Faith and Order Advisory Group of the Church of England: The Mission and Ministry of the Whole Church. Biblical, Theological and Contemporary Perspectives*, 2007, lk 67jj.

⁵⁷ Lundi avaldus, nr 55.

⁵⁸ Ordinatsioon ordineeritud isiku poolt on vastavuses reformatoorse traditsiooniga ja tagab oikumeenilise ühilduvuse (vrd FSPC, *Ordination*, lk 70).

⁵⁹ Metodisti traditsioonis toimuvad ordineerimised Aastakonverentsil, mis esindab kiriku nii kohalikku kui ülemaailmset tasandit.

evangeeliumi tunnistamist“.⁶⁰ Seega on tegemist nii kiriku ühtsust kui apostellikkust toetava teenimisviisiga.⁶¹ *Episkope*'d on selles tähenduses viljeldud juba kiriku algusaegadest peale. Ajalooliselt kuuluvad *episkope* ja kirikujuhtimine kokku ning sisaldavad endas järelevalvet õpetuse ja jumalateenistuse üle, samuti pastoraalseid tegevusi ning institutsioonide, finantside ja personali haldamist. *Episkope* institutsionaalsed ja ametlikud vormid kujunesid varases kirikus välja samm-sammult, kui kogudused kasvasid ning nende arv suurenes.

72. *Episkope* on teenimisviis kiriku sees ja kiriku jaoks, mitte selle üle valitsemine.⁶² Reformatsiooni jaoks oli oluline piirata piiskoppide võimu, lahutades nende vaimuliku ülesande, mille all mõisteti põhiliselt sõna ja sakramentide ameti täitmist piirkondlikul tasandil, maise võimu teostamisest (CA XXVIII).

73. Evangeelses kontekstis toimub *episkope* kujundamine ja praktiseerimine iga üksiku kiriku sees. Samal ajal kuuluvad kõik kirikud Jeesuse Kristuse ühte ja ainsasse kirikusse. Katsudes koguduses läbi jutlustamist ja vaimulikku elu, on *episkope* teostamine vastutamine evangeeliumi kui kiriku apostellikkuse ja ühtsuse tuuma eest. *Episkope* kujutab endast seetõttu ühtlasi ülemaailmse kiriku ühtsuse teenimist ning seda ei saa õigesti vaadelda lahus oikumeenilisest perspektiivist.

74. Traditsiooniliselt ja ka tänapäeval on *episkope* oluliseks ülesandeks korraldada visitatsioone, mis on seotud nii vaimulike kui juriidiliste küsimustega. Siin on fookuses konkreetse kiriku kogudused. Visitatsioonid toimuvad *kiriku poolt ja kiriku jaoks*. Üldjuhul teostavad visitatsioonid *episkope* ameti kandjad koostöös kiriku kohalike ja piirkondlike sinodaalsete struktuuride esindajatega.

2.4.2. *Episkope* kui jagatud vastutus kirikus

75. *Episkope* institutsionaalset arengut ja sellest arusaamist on kirjeldatud erinevate rõhuasetustega. Dokument „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ mõistab *episkope*'d piiskopliku ameti funktsioonina ja samastab selle pastoraalse ülevaatamisega (vrd nr 21, 23, 29). Sellele järgnenud oikumeeniline diskussioon viis mõiste „ülevaatamine“ diferentseerituma käsituseni. Sellele vaatamata on arusaam *episkope*'st olnud suurel määral tingitud piiskoppide või superintendendite vaimuliku ülevaatamise ülesandest. *Episkope* on selles traditsioonis seetõttu samastatud peamiselt ülevaataja ametiga.

76. Avaramas tähenduses ja kooskõlas varasemate EKOE dokumentidega⁶³ rõhutab arusaam *episkope*'st nii pastoraalse ülevaatamise ülesandeid kui ka kirikus teostatavat vaimulikku juhtimist. Mõnedes EKOE kirikutes on *episkope* funktsioon seotud rohkem kui teistes personaalse ülevaatamise ametiga. Siiski on kõigis EKOE kirikutes juhtimine laiemas

⁶⁰ NMC, nr 91.

⁶¹ Prantsusmaa luterlikud ja reformeeritud kirikud dialoogis anglikaani kirikutega kinnitavad Reuilly Ühisavalduses: „Me usume, et ülevaataja amet (*episkope*), mida teostatakse personaalsel, kollegiaalsel ja kogukondlikul viisil kõigil kiriku tasanditel, on vajalik kiriku ühtsuse ja apostellikkuse tunnistamiseks ja tagamiseks“ (nr 31.i; vt Meissen A 4).

⁶² Neuendettelsau teesid sõnastavad selle nii: „Reformatoorsed kirikud [...] mõistavad „*episkope* ametit“ eksklusiivselt kiriku ühtsuse teenimisena, mitte ametina kiriku üle, vaid teenimisena kirikus“ (I.1.D).

⁶³ Vrd Tampere teeside 3 peatüki „Juhtimise teenimisviis (*episkope*)“ esimest lauset: „Sõna teenimise juurde kuulub ka koguduse juhtimise ülesanne“; *Vabadus seob* (märkus 1), nr 2.2.1.1: „Arusaam ametist, ordinatsioonist ja kiriku vaimulikust juhtimisest (*episkope*) on üks oikumeenilise dialoogi keskseid küsimusi.“

mõttes kirikukogu või kirikukogu poolt määratud organite (milles on nii ordineeritud kui ordineerimata liikmeid)⁶⁴ pädevuses, tihedas koostöös ametikandjatega, kes on määratud spetsiaalselt ülevaatamise teenistusse. See peegeldab asjaolu, et „ametite kord“ (vrd nr 38jj), mis on seatud teenima kõigi kristlaste ametit, on avaram kui sõna ja sakramentide amet.

77. Kristlike kirikute seas valitseb ulatuslik üksmeel, et *episkope*'d tuleb teostada ühtaegu nii personaalsel, kollegiaalsel kui ka kogukondlikul viisil.⁶⁵ Samas erineb see, kuidas need kolm mõõdet omavahel seotud on, märkimisväärselt. Enamik evangeelsete kirikute kirikukordadest hoiavad *episkope* personaalse ja kogukondliku elemendi vahel tasakaalu, reguleerides koostööd *episkope* ameti kandjate ja kiriku juhtimise kohaliku ja regionaalse tasandi sinodaalsete vormide vahel. Sinodaalseid struktuure hoiavad erinevate tasandite esindusorganid, nagu koguduse nõukogud, vanematekogud ja kirikukogud, kus töötavad koos nii ordineeritud kui ka ordineerimata isikud. Personaalne ülevaatamise amet on kogu *episkope*ühiks elemendiks kiriku elus. Seda hoiavad kohalikul tasandil koguduse õpetajad ja regionaalsel tasandil praostid, superintendendid, piiskopid ja kiriku presidendid. Kogu *episkope* sees seisneb nende, kes osalevad piirkondlikel ja kohalikel tasanditel *episkope* ametis, ülevaatamise ülesanne järjepidevas tunnistuse andmises sellest, et kiriku otsustavaks kriteeriumiks – ka institutsionaalselt – on evangeelium. Olles Kristuse ihu liikmed ja jagades kogu Jumala rahva ühist ametit, saavad nii ordineeritud kui ordineerimata ristitud isikud osaleda üheskoos *episkope*'s kogu selle ulatuses.

78. Personaalsete ja sinodaalsete *episkope* teenimisviiside piirkondlikul tasandil omavahel seostamise ning nende vahel autoriteedi jagamise mudelid on EKOE kirikute seas üsna erinevad. Mõnedel juhtudel valib piiskoppe ja presidente kirikukogu [(üld-)sinod], kirikukonverents või kiriku nõukogu, teistel juhtudel piiskopkonnas teenivad ametikandjad koos esindusliku hulgaga koguduste nõukogude liikmete seast. Valijaskond sisaldab seega endas alati suurt hulka ordineerimata isikuid.⁶⁶ Üldjuhul ei määra EKOE kirikutes piiskoppe ja presidente ametisse ainult ordineeritud ametikandjad või teised piiskopid. Samuti ei teosta nad oma *episkope*'d sõltumatuna kirikukogudest [(üld-)sinoditest] või kirikukonverentsidest.

79. Nõnda koonduvad need erinevad EKOE kirikute mudelid asjaolus, et nad kõik rõhutavad ordineeritud ja ordineerimata isikute jagatud vastutust *episkope*'s. See koondumine on eriti oluline ühenduses küsimustega, mis tõstatavad lepetest anglikaani kirikutega (nagu Meissen, Porvoo ja Reuilly), mis puudutavad arusaama *episkope*'st (vrd Materjalikogu, ptk 4.2.7), ja nende lepete rakendamist EKOE kirikute seas. Reformatoorne arusaam kiriku ühtsusest hoiab kinni sellest, et evangeeliumi kuulutamine sõnas ja sakramentides on kirikus usaldatud kogu Jumala rahva kätte ning et seda tagatakse kiriku avalikus jumalateenistuses spetsiaalselt kutsutud ametiga, mis sisaldab ka *episkope* teenimisviisi. See amet ei ole kiriku ühtsuse ja usu tagatis, kuid teenib kirikut tema kutsumuses püsida apostlikus tões ja jääda usus ühendatuks Kristusega.

⁶⁴ Kui me kõneleme siin dokumendis „ordineerimata isikutest“, peame me silmas kitsamat arusaama ordinatsioonist, mis on seotud ainult sõna ja sakramentide ametiga. Seega loetakse mõnede reformeeritud kirikute ordineeritud vanemad mitte-ordineeritud hulk.

⁶⁵ Vt Porvoo, nr 32.k; Reuilly, nr 31.i (vt ülal, märkus 61); NMC, n4 94.

⁶⁶ Slovakkia luterlikus kirikus valivad piiskopi kõik ristitud ja konfirmeeritud kiriku liikmed.

3. Soovitused

1. Me soovitame, et EKOE kirikud ja kõik kristlikud traditsioonid võtaksid uuesti kriitiliselt vaadelda oma ameteid ning analüüsiks nende rolli kirikute jätkuvas lõhestatuses ja eralduses, selleks et hoida Vaimu ühtsust läbi rahu sideme.
2. Me soovitame, et EKOE kirikud teeksid koostööd ühise arusaama nimel ametite korrast, mille hulka kuuluvad vältimatult sõna ja sakramentide amet ning diakoonia ja *episkope* ametid.
3. Me soovitame, et EKOE kirikud arvestaksid avaliku sõna kuulutamise ja sakramentide jagamise teenimisviisi seotust, mida ulatuslikult kinnitab ordinatsiooni teoloogia, ning ordineeriks isikuid, kellele on usaldatud sõna kuulutamine ja sakramentide jagamine.
4. Me soovitame, et EKOE kirikud vaataksid üle oma ordinatsiooni õpetuse ja praktika ühenduses küsimusega, milline amet nõuab ordineerimist ja milline volitamist, selleks et kindlustada ametite vastastikust tunnustamist ja tugevdada sidet kogu EKOE-ga ja üldse laiemal oikumeenilisel liikumisega.
5. Me soovitame teha edasist uurimistööd diakonaadi küsimuses lähtuvalt asjaolust, et diakoonia ametit mõistetakse ja korraldatakse EKOE kirikutes mitmel erineval viisil. Üheks konkreetseks eesmärgiks peaks olema selle selgitamine, milline on diakoonia ameti positsioon suhtes ordinatsiooniga.
6. Me soovitame, et EKOE kirikud esitaksid oikumeenilises diskussioonis arusaama *episkope*'st mitte piiskoppide ega ka sõna ja sakramentide ameti kandjate eksklusiivse ülesandena, vaid jagatud vastutusena, milles osalevad koguduste nõukogud, kirikukogud ja kirikukonverentsid. Me soovitame neil arvesse võtta *episkope* kogukondlikke, kollegiaalseid ja personaalseid elemente.
7. Me soovitame teha *episkope* mõistmise raames edasist uurimistööd pastoraalse ülevaatamise, vaimuliku juhtimise ja administeerimise vahekorra kohta.
8. Me soovitame neile EKOE kirikutele, kes veel ei ordineeri naisi, et nad võtaksid tõsiselt laiapinnalist konsensust EKOE kirikute hulgas, et amet on nii naiste kui meeste puhul Jumala and.
9. Me soovitame, et EKOE kirikud teeksid edasi koostööd ühise toimimisviisi nimel, mis oleks kooskõlas evangeeliumiga, kui antakse hinnang homoseksuaalses suhtes elavatele isikutele, kes on kutsutud teenima ametisse.
10. Me soovitame teha edasist uurimistööd küsimuses, kuidas arendada edasi EKOE mitmekesisuses lepitatud ühtsuse mudelit Kristuse kutse valguses kiriku ühtsusele, selleks et süvendada juba olemasolevat osadust EKOE liikmeskirikute vahel ning leida ühendavaid lülisid ja sidemeid teiste kirikutega.

4. Materjalikogu

Märkus: seda teksti ei ole põhjalikult käsitletud ei õpetuskõneluse töörühmas ega EKOE nõukogus. 2010. aastal, kui tekst saadeti EKOE liikmeskirikutele, ei palutud seda kommenteerida, mistõttu 2011. aastal ei toimunud teksti redigeerimist. Seega ei saa iga sõnastuse puhul eeldada, et seda toetaksid kõik toimetajad ning kindlasti vajaks tekst edasist lihvimist. Põhilise argumentatsioonikäiguga ollakse aga nõus ning see lisab „Avaldusele“ olulisi täiendusi.

4.1. Ajalooline ülevaade

1. Evangeelsete kirikute arusaam ametist, ordinatsioonist ja *episkope*'st, nagu see on esitatud „Avalduses“, taotleb kooskõla Piibliga ja – evangeelselt mõistetud – traditsiooniga, nagu me seda kohtame Jeesuse Kristuse kiriku ajaloos. Juba algusest peale valitsesid kirikus teatud arusaamad ametitest ja nende korrast. See algas Uue Testamendi perioodil, kuigi Uue Testamendi tekst ise ei esita meile õpetust ametist. Selles peatükis jälgime ajaloolisi arenguid, mis on aluseks meie tänapäevas(t)ele arusaama(de)le ametist. Eesmärgiks ei ole luua Uue Testamendi tunnistusest või reformatsiooni pärandist tulenevaid norme (seda teeme peatükis 4.2), vaid seletada lahti ameti mudelite ja vormide mitmekesisus ning järjepidevus evangeelsetes kirikutes.

4.1.1. Uus Testament

2. Pauluse teoloogias ei eksisteeri sageli viidatud alternatiivi armuandide (*charisma*) ja ameti vahel, sest Vaimu töö on jagamatu. 1Kr 12:28 on isikutele jagatud ülesanded ja erakordsed võimed ühtemoodi seotud Jumala korrastava tegevusega. Rm 12:6–8 armuandide loetelu annab samuti tunnistust Pauluse arusaama kesksest aspektist: Jumala arm saab armuandides konkreetseks, nii et nende jaotus, korraldus ja järjepidevus on Vaimu töö loomulikud elemendid.

3. Paulus sõnastab 1Kr 12:28 kolm esimest armuandi, kasutades isikukohaseid mõisteid (apostlid, prohvetid, õpetajad), viidates sellele, et konkreetne rühm inimesi täidab teatud kogudusega seotud funktsiooni kindla aja jooksul. Selles mõttes võime Pauluse puhul rääkida ametitest.

4. Apostlite amet rõhutab erilisel viisil varase kristluse misjonäride kutsumust ja nende oskusi uute koguduste juhtimisel ja rajamisel. Nimetatud amet on esialgu koondunud Jeruusalemma (vt 1Kr 15:3–11; Gl 1:17–19), kuid seda ei saa piirata ainult kaheteistkümne apostli, Jeruusalemma kristliku kogukonna või meestega (vt 1Kr 15:7; Rm 16:7). Uues Testamendis puudub ühtne arusaam apostlist, pigem vastupidi – seal on erinevaid arusaamu sellest ametist. Paulus käsitles enda apostliametit kutsumusena kuulutada evangeeliumi ja äratada kuulekust usule kõikide rahvaste seas (vt Rm 1:1–6). Prohvetitel ja õpetajatel olid ilmselgelt muud ülesanded, muuhulgas Jeesuse tahte ilmutamine kogukonnale ja (suulise või kirjaliku) kerügma ning Pühakirja tekstide tõlgendamine. Apostlite teod ja kiri efeslastele nimetavad nende ametite

kõrval ka evangeliste, kelle on ametisse määranud Kristus, kuid nende kutsumise toimumist täpsemalt ei kirjeldata (Ap 21:8; Ef 4:11).

5. Ap 11:30; 14:23 ja 15:2 sedastavad, et juba kristlike koguduste algusaegadel olid olemas *presbyteroi*, isikud, kellel oli kogudustes juhiroll. Paulus nimetab oma hüvastijätukõnes Mileetosel *presbyteros*'eid (Pauluse-järgne ajastu) (Ap 20:17). Nad on seatud Vaimu läbi ametisse kui *episkopoi* ja neile on antud ülesanne „hoida karjastena Jumala kogudust“ (Ap 20:28). Luukas kasutab siin samade ametikandjate rühma puhul kahte erinevat terminit. Võimalik, et püüdes seeläbi ühtlustada erinevaid ameti kontseptsioone ja erinevat sisu, mis nende terminite taga oli.

6. Kirjas filiplastele 1:1 nimetab Paulus ilma pikema seletuseta *episkopoi* ja *diakono*i (piiskoppe ja diakoneid või ülevaatajaid ja abilisi). Ilmselt on tegemist mitme isikuga, kes täidavad ülesandeid, mis on kogudusele üldteada. Pauluse kirja pöördumine rõhutab nende erilist positsiooni koguduses. Mõiste kasutamine jätab mulje, et *episkopoi* täitsid kogudustes juhi ülesandeid. Tõenäoliselt olid nad kodukirikute juhid (1Kr 1:14; 16:15j, 19; Rm 16:5, 23; Ap 18:8), kes andsid oma kodud kohalike kristlaste kasutusse ja kes toetasid erineval viisil neid kogudusi kui patroonid. Vaadates Filippi kogudust (mis kasvas ja jagunes mitmeks kodukirikuks), võime eeldada, et nendes ülesannetes valiti isikuid, kellel oli selleks loomupärane autoriteet. *Diakono*i teenisid *episkopos*'te abilistena ja tõenäoliselt oli armulaua ettevalmistamine nende vastutusalas. Sellele lisaks olid nad vastutavad annetuste kogumise ja jagamise eest.

7. Pauluse-järgsel ajastul, eriti pastoraalkirjades, on täheldatav märgatav nihe ametite kindlakskujunenud ülesehituse poole. Ameti uue struktuuri kohaselt tuleks kodukirikud, mis olid isoleeritud ja mida ähvardasid hereesiad, liita ühe jumalakojana üheks kohalikuks koguduseks. Kohaliku koguduse juhiks peaks olema üks *episkopos*. See kontseptsioon on seotud viitega Paulusele, nagu osutab 1Tm 3:15 (vt ka Tt 1:7).

8. Pastoraalkirjade autori ees seisis ülesanne kombineerida ja anda uus tõlgendus kahele korralduslikule mudelile, mis tõenäoliselt juba eksisteerisid kogudustes. Pastoraalkirjades kohtame nii väiteid koguduse korraldusest, mis lähtub *presbyteros*'te mudelist (1Tm 5:17–19; Tt 1:5j), kui ka *episkopos*'te *jadiakonos*'te kohustuste peegeldusi (1Tm 3:2–13; Tt 1:7–9). Ilmselt ei olnud eesmärgiks mõlema korraldusmudeli ühtesulatamine, sest ainult Tt 1:5–9 kohtame mõlemat struktuuri paralleelselt, ilma et neid oleks püütud tõeliselt ühendada. Pastoraalkirjade autor eelistab selle asemel episkopaalset korraldust, mis on kombineeritud diakonite ametiga.

9. 1Tm 3:1 järgi on *episkopos*'e amet auväärne ülesanne, mille poole püüelda. See *episkopos* ei olnud enam kodukiriku juht, vaid vastutas kohaliku koguduse juhtimise eest ja teda toetasid selles diakonid ning vastavad *presbyteroi* (vanemad). Kavandatav episkopaalse ameti reorganiseerimine ja järkjärguline presbüteriaalse korralduse kõrvalejätmine kajastub Timoteose ordinatsioonis 1Tm 4:14. Kuigi Timoteosele panevad käed peale *presbyteroi* (samas 2Tm 1:6 järgi ordineeris Timoteose Paulus), ordineeritakse ta siiski kogu koguduse *episkopos*'eks. Ordinatsiooni puhul oli tegemist vaimuliku, juriidilise ja institutsionaalse toiminguga, mis tugevdas ametikandja autoriteeti traditsiooni hoidmise ja säilitamise ülesannetes.

10. Hereetiliste õpetuste esilekerkimine ja nende levik kodukirikutes kiirendas samuti funktsionaalse juhtimisameti loomist. *Episkopos* peaks vastutama kogu koguduse eest (vt 1Tm

5:1–21). Kirik kui pühakoda ja Jumala poolt rajatud institutsioon, kus on kohal Jeesuse Kristuse tõde (vt 1Tm 3:15j; 2Tm 2:19–21), peab end hereesia vastu kaitsma.

11. Sellegipoolest ei määratle juriidilised kategooriad veel episkopaalse ameti olemust, mis on peamiselt vaimulik amet, nii et õpetamise võime on see, mis kvalifitseerib koguduse juhiks. *Episkopos*'t kutsutakse Jumala majapidajaks (Tt 1:7–9), kes hoiab kinni õigest õpetusest ja seisab vastu vastastele. Episkopos mitte ei valitse, vaid seisab isiklikult hea koguduse ühtsuse eest.

12. Kokkuvõttes viitab Uue Testamendi arusaam ametist selle isiklikule ja funktsionaalsele mõõtmele: end tõestanud ja lähetatud mehed ning naised täidavad oma ülesandeid kogudustes ja toetavad evangeeliumi kuulutamist. Kõik see toimub ustavuses evangeeliumi tõe vastu.

4.1.2. Kirik antiik- ja keskajal

13. Teisel sajandil toimus areng enam hierarhilise teenimisameti mõistmise ja korraldamise suunas. Olulisteks sammudeks on Klemensi 1. kiri, kus vastandatakse vaimulikke ilmikutele (40:5) ja kus viidatakse esimest korda apostelliku suktsessiooni kontseptsioonile (42:1–4), ja Antiookia Ignatius, kes nõudis hierarhilise mudeli rakendamist: piiskop peaks olema koguduse juht, vanemate kogu ja diakonid peaksid olema nõunike ja abilistena talle allutatud. Selle ajendiks oli ortodoksia kaitsmine hereetilise õpetuse vastu.

14. Monarhilisele episkopaadile tugineva hierarhilise mudeli lõplik ülevõtmine toimus aga alles 3. sajandil. Samal ajal käsitleti piiskoppide ja presbüterite ametit esmajoones preesterliku ametina, milleks taotleti ordinatsiooni. Hippolytuse Apostelliku traditsiooni järgi pidid ka diakonid olema ordineeritud piiskopi poolt.

15. Kui 4. sajandil organiseerus kirik kõikjal Rooma impeeriumis, toimus piiskopi funktsioonis muutus kohaliku koguduse juhist piiskopkonna juhiks, sellise, mis koosnes mitmest kogudusest. Nõnda kaotas presbüteri amet oma kollegiaalse karakteri ning seda käsitleti piiskopi esindamisena kohalikul tasandil jutlustamises ja sakramentide jagamises. Samuti hakkas diakoniameti roll kahanema. Aastasadu oli see olnud amet, millel olid oma ülesanded liturgias ja teenimises, kuid eriti Lääne kirikus muutus see järjest enam üleminekuametiks, mis oli teatud ettevalmistav staatus presbüteri ametile.

16. Keskajal defineeriti ametit teoloogiliselt armulaua pühitseja rolli kaudu. Seepärast määratleti seda preesterliku ametina, samas kui evangeeliumi kuulutamise ülesanne mängis teisejärgulist rolli, kui üldse. Presbüteri amet kujutas endast ameti põhilist vormi. Paljud teoloogid ei pidanud piiskopiametit eriliseks teoloogilise tähendusega teenimisviisiks, vaid juriidilises mõttes võimu esindavaks institutsiooniks.

4.1.3. Reformatsioon

17. Reformatsioon sai alguse evangeeliumi kui ainult armust usu läbi õige mõistmise sõnumi taasavastamisest. See viis uue arusaamani kirikust, mis on evangeeliumi *creatura* (loodu – *toim*) ja usklike osaduskond. Mõlemad põhimõtted tõid endaga kaasa uue lähenemisviisi

ameti teoloogiale ja praktikale, mis oli ühine kõigile protestantliku liikumise rühmitustele ja mis kujunesid aluseks püsivatele erimeelsustele Rooma katoliku kirikuga, aga tegelikult ka Ida õigeusu kirikutega.

18. Kõige olulisemad ühised jooned on: uus rõhuasetus kogu Jumala rahva kutsumisele, uus arusaam presbüteri / pastori ametist kui sõna teenimise ametist ning ordinatsiooni vajalikkuse tunnustamine sellesse teenistusse lähetamise spetsiaalse viisina. Kuna kõigi ristitud usklike kogudus osaleb Kristuse preestriametis, siis sai selle konkreetse ameti põhitähenduseks ja nimetuseks „pastor“ või „jutlustaja“.

19. Samas oli reformatsioon algusest peale heterogeenne ja tegi ühistest teoloogilistest veendumustest erinevaid järeldusi. Eriti oluline on luterliku reformatsiooni konservatiivsus traditsiooni küsimuses; sooviti muuta ainult neid kiriku kuju puudutavaid põhimõtteid, mis suure tõenäosusega varjutavad evangeeliumi tõde. Näiteks piiskopiamet sai uue evangeelse tõlgenduse ning see on säilinud Skandinaaviamaades. Seevastu reformatsiooni reformeeritud tiib oli traditsioonide suhtes selgelt kriitiline ning püüdis kiriku elu Piibli põhimõtete alusel ümber korraldada. Sellest kasvas näiteks välja uus jaotus: pastorid, vanemad ja diakonid, mis on iseloomulik ainult reformeeritud kirikutele.

20. Lisaks teoloogilistele erinevustele esines ka erinevusi, mis tulenesid ajaloolisest situatsioonist, milles reformatsioon parajasti toimus. Luterlikud kirikud suutsid Saksamaal ja Põhja-Euroopas kanda kinnitada tänu vürstide toetusele. Sellepärast toetusid nad oma struktuuris tugevalt vürstiriigile koos seda iseloomustava võimu teostamisega personaalsel tasandil. Šveitsis toimus reformatsioon samuti tihedas koostöös võimudega ja kirikud kandsid riigikiriku pitsert. Kuid sealsetel kantonitel oli vabariiklik ülesehitus, mistõttu seal arenes algusest peale palju tugevamalt kollegiaalne element. Nendes kirikutes, mis pidid end organiseerima nende suhtes vaenuliku või parimal juhul ükskõikse võimu all, pandi erilist rõhku osaduslikule elemendile ja kujundati välja presbüteriaal-sinodaalne kirikumudel. Sellised kirikud olid esmajoones Prantsusmaa, Madalmaade ja Ungari (kus kirikukogud koosnesid algselt siiski ainult ordineeritud vaimulikest) kalvinistlikud kirikud, aga ka luterlikud kirikud, näiteks Jülich-Kleve-Bergi hertsogkonnas.

4.1.4. Edasised arengud uusajal

21. Evangeelse kirikukorra põhimudelid, mis tulid kasutusele reformatsiooni ajal, arenesid sajandite vältel edasi. Üheks arenguliiniks oli vaimuliku personaalse *episkope* taastamine Saksamaa territooriumil, kus kiriku elu kujundas algselt maakiriku kohalik valitsus: kohalik valitseja kui *summus episcopus* [kõrgeim piiskop – *toim*] määras teolooge superintendendi jm ametitesse.

22. Ungaris toimusid 17.–18. sajandil (viimasena Buda kirikukogul 1791) ning mujal peamiselt 19. sajandil ja 20. sajandi alguses arengud, millega võeti paljudes kirikutes, millel oli episkopaalne või konsistoriaalne struktuur, üle presbüteriaal-sinodaalne mudel või kombineeriti seda olemasolevaga. See toimus tavaliselt mitmes etapis. Ei muutunud mitte ainult kirikuvalitsus, vaid kompetents *episkope* teatud valdkondades. Teoloogiliste argumentide (lähtumine kõigi usklike üleüldisest preesterlusest kui kirikukorra kujundamise põhimõttest) ja kirikuväliste arengute (poliitilise elu demokratiseerumine) koosmõju viis presbüteriaal-sinodaalse mudeli eelistamisele.

23. Metodistide kirikustruktuurid on erilaadilised tänu kujunemisloole Inglismaa Kiriku sisese ilmikliikumisena. Ühendatud Metodisti Kiriku ajalugu algab 1784. aastal, kui John Wesley pidas pärast iseseisvussõda ja Briti ning Ameerika anglikaanide eraldumist end kohustatuks ordineerida superintendent ja vanemad metodistidele Ameerika Ühendriikides. Esimene Ühendriikide superintendent võttis endale tiitli „piiskop“. Sellele vastupidiselt loobus Suurbritannia Metodisti Kirik, mis loodi alles pärast Wesley surma, piiskopiametist, eraldades end sel viisil anglikanismist. Otsustav võim mõlemas metodisti kirikus nii siin- kui sealpool Atlandi ookeani on aga Konverentsil (mis tänapäeval koosneb nii ordineeritud kui mitteordineeritud liikmetest), mis kujunes välja Wesleyga seotud (*in connexion*) jutlustajate regulaarsetest kokkusaamistest. (Konneksionalism on olnud sellest ajast peale metodisti eklesioloogiat iseloomustav termin.)

24. Ametite avamine naistele on evangeelsetes kirikutes 20. sajandil samuti lähtunud kahetisest motivatsioonist. Sotsiaalsed arengud on mänginud siin sama olulist rolli kui teoloogiline arusaam mõlema soo võrdsusest Jumala ees.

25. Viimaste aegade arengud on samuti vastakad. Esmalt võib täheldada, kuidas üksikute kirikute oikumeenilised sidemed on viinud välja nende enda ameti teoloogia ja praktika analüüsi ning kohandamiseni. Kujukas näide on siin varakiriklikule mudelile tuginev kolmekordse ameti taastamine mitmetes põhjamaistes luterlikes kirikutes. Siin on mänginud eriti olulist rolli suhted anglikaani kirikutega.

26. Oikumeeniline diskussioon on tõmmanud enam tähelepanu ka *episkoperakendamisele*. Eriti luterlikud kirikud on konfessioonidevahelistes aruteludes, näiteks anglikaanidega ja Roomakatoliku kirikuga, viidanud valmisolekule siduda *episkope* tihedamalt piiskopi ametiga. Aga kuivõrd see realiseerub kirikukorralduses, on veel lahtine küsimus. Seepärast toonitavad anglikaanid, et Suurbritannia ja Iirimaa anglikaani kirikute ning Põhja- ja Baltimaade luterlike kirikute vahelise Porvoo deklaratsiooni tarvilik järelalus on see, et tuleb loobuda ordineerimistest, mida toimetavad piiskoppide esindajad (nagu on tavaks Norras ja Taanis).

27. Veel üks areng on alguse saanud raskustest, millega seisavad silmitsi paljud kirikud, kes ei suuda enam tagada sõna kuulutamise ametis täieliku akadeemilise hariduse ja täiskoormusega töötavate teoloogide olemasolu. See on toonud endaga kaasa alternatiivsete võimaluste avamise ametisse asumisele ja nõnda ka erinevad ordinatsioonipraktikad. Erinevate lahenduste üle arutlemisel on omavahel põimunud nii pragmaatilised kaalutlused kui ka teoloogilised argumendid.

4.1.5. Hinnang ajaloolistele ülevaatele

28. Selge on, et 16. sajandil sai alguse uus lähenemisviis ametite mõistmisele ja kujundamisele, aga ka see, et järgnenud ajal on toimunud ka palju muutusi. Kuid ei reformatsiooniaeg ega praegune praktika saa olla evangeelsete kirikute jaoks normatiivse tähendusega. Asjaolu, et käesoleva aja erinevate ameti, ordinatsiooni ja *episkope* vormide puhul põimuvad pragmaatilised ja teoloogilised argumendid, kutsub meid pigem üles edasi reflekteerima.

4.2. Diskussioon probleemküsimuste üle

4.2.1. „Kõigi usklike preesterlus“

29. Nagu eelpool nimetatud (nr 17–18), oli reformatoorne arusaam kirikust ja ametist seotud uue arusaamaga preesterlusest, mille osalisteks on kõik kristlased. „Kõigi usklike preesterluse“ idee keskset tähendust ühise evangeelse arusaama jaoks ametist, ordinatsioonist ja *episkope*’st rõhutavad näiteks Neuendettelsau ja Tampere teesid, aga ka *Jeesuse Kristuse kirik*.⁶⁷ Metodisti kirik peab samuti kõigi usklike preesterluse vormelit lühiversiooniks ideest, et kõik kirikuliikmed osalevad Jumala teenimises ja missioonis: erinevad ametid tulenevad faktist, et kirik vajab struktuuri „ja sellepärast on Kristuse ühe ameti sees, mis on jagatud kogu Jumala rahvale, erinevad korrad ja rollid“.⁶⁸

30. Ajaloolises perspektiivis ei olnud aga „kõigi usklike preesterluse“ mõte reformatsiooni ajal valdav. Selle mõiste suisa aksiomaatiline olemus evangeelse eklesioloogia seisukohalt ja õpetuses ametist ei saa otseselt apelleerida ei 16. sajandi luterlikele ega ka reformeeritud usutunnistuskirjadele. See on pigem reformatsiooni peamiste impulsside produktiivseks edasiarenduseks, milles apelleeritakse Pühakirja tunnistusele ja Lutheri seisukohtadele tema erinevates kirjatöodes.

31. Martin Luther ei rääkinud kõigi usklike üleüldisest preesterlusest, nagu see oli tavaks 18. sajandi pietismis. Aga kui ta pöördus ülikute poole toetuse saamiseks reformatsioonile, siis oli ta (toetudes 1Pt 2:9 ja Ilm 5:10) vastu traditsioonilisele ilmikute ja vaimulike (kes esindaksid kõrgemat „vaimulikku seisust“) eristamisele ning rõhutas, et „me oleme kõik pühitsetud preestriteks ristimise läbi“.⁶⁹ Lutheri jaoks kuuluvad kõik kristlased vaimulikku seisusesse ning nende „preesterluse“ arusaam on kristoloogiliselt põhjendatav kui osasaamine Kristuse preestriametist.⁷⁰ Tuleb nimetada, et kui välja arvata Väike ja Suur Katekismus ning Schmalkaldeni artiklid, mis on osa luterlikest usutunnistuskirjadest, siis ei mängi Lutheri kirjutised evangeelsetes kirikutes õpetusliku normina formaalset ja olulist rolli. Ainus luterlik usutunnistuskiri, mis nimetab üleüldist preesterlust, täpsemalt kiriku või koguduse preesterlust,

⁶⁷ Vt Neuendettelsau teesid I.3.A; Tampere teesid 2 (vt Avaldus, nr 9); Jeesuse Kristuse kirik (CJC) I.2.5.1.2 (vt Avaldus, nr 11). Vt ka Meissen nr 4 = Reully nr 19: „Kõigi ristitute kutsumus on elada ühises preestriametis, ülistades Jumalat, jagades head sõnumit ning olla osaline missioonis ja inimkonna teenimises.“

⁶⁸ *The Nature of Oversight: Leadership, Management and Governance in the Methodist Church in Great Britain*, 2005, nr. 4.4.3 (link allalaadimiseks

<http://www.methodist.org.uk/index.cfm?fuseaction=opentogod.content&cmid=1235>).

⁶⁹ „Niisiis saavad kõik ristimise kaudu preestriteks, nagu püha Peetrus 1Pt 2,9 ütleb „Teie olete kuninglik preesterkond, püha rahvas“, ja nagu seisab Ilmutusraamatus „Sa oled oma verega meid teinud kuningriigiks ja preestriks“ [Ilm 5:9–10] [...] Niisiis tuleb välja, et ilmikuid ja preestrid, vürste ja piiskoppe (ehk, nagu nad ütlevad, „vaimulikke“ ja „ilmikuid“) eristab üksteisest tõeliselt ainuüksi nende amet või töö, mitte aga seisus. Sest nad kõik on vaimulikust seisusest, tõelised preestrid, piiskopid ja paavstid, kuid nende töö on erinev“ („Saksa rahva kristlikule aadlile kristliku seisuse parandamisest“; eesti k M. Luther, *Valitud tööd*, Tartu: Ilmamaa, 2012, lk 87, 89).

⁷⁰ „Need andis meile meie hooleks Kristus, tingimusel, et me temasseusume, ja nii nagu me oleme Tema vennad, kaaspärijad ja kaaskuningad, nõnda oleme talle ka kaaspreestrid ning võime julgestija kindlalt, usu vaimus Jumala ette ilmuda [Hb 10:19, 22] ja kuulutada „Abba, isa“, ning üksteise eestpalvetada ja teha kõike niisugust, mida nähtavas ja kehalises preestriametis tehakse ja kujutatakse“ („Traktaat kristlase vabadusest“, eesti k M. Luther, *Valitud tööd*, Tartu: Ilmamaa, 2012, lk 87, 89). Samas rõhutas Luther väga, et iga kristlase preestristaatus ei tee tühjaks vajadust nende korrakohase kutsumise järele, kes teenivad kirikus pastoritena.

on Melanchthoni kirjutis *De potestate et primatu Papae* (1537), kus üleüldise preesterluse eesmärgiks on olla kinnituseks koguduste õigusele valida ja ordineerida oma pastoreid.⁷¹

32. Sarnaselt ei räägi reformeeritud usutunnistuskirjad üldiselt üleüldisest preesterlusest. *Confessio Helvetica Posterior* viitab 1 Peetruse 2:9, kuid eristab kuninglikku preesterkonda kiriku teenimisametist.⁷² Genfi ja Heidelbergi katekismuse järgi osalevad kõik usklikud, olles osa Kristus ihust, Kristuse võidmises prohvetiks, kuningaks ja preestriks.⁷³ Samas „preestriks“ olemine tähendab siin kontekstis ainult seda, et usklikud toovad enda ja oma teenimise ohvrina Jumala ette. Ei ole võimalik väita, et reformatsioon tuletaks sõna ja sakramentide teenimisameti „üleüldise preesterluse“ mõistest.

33. Nii väljastpoolt kui ka evangeelsete kirikute seest tõstatub küsimus, kas üleüldise preesterluse õpetuse aksiomaatiline staatus tänapäeva evangeelses õpetuses ametist on piisavalt Pühakirja ja traditsiooniga põhjendatav. Samas selles küsimuses ei saa luterlikke usutunnistuskirju Lutheri vastu välja mängida juba seetõttu, et nad ei ole üle võtnud Lutheri terminoloogiat kõigi usklike preesterlusest. Usutunnistuskirjadel on evangeelsetes kirikutes üldiselt autoriteetse tunnustaja staatus (mis on allutatud Pühakirjale). Luterlased ja unioonikirikud nimetavad neid *norma normata*, mille vastavust Pühakirjale peavad nad pidevalt kontrollima.

34. Sama põhimõtet rõhutavad veelgi tugevamalt reformeeritud ja metodistlik traditsioon. Reformeeritud kirik ei pea usutunnistuste kujunemist suhteliselt lõppenuks, nagu seda teeb luterlik traditsioon. Seepärast ei ole reformeeritud arusaama kohaselt 16. sajandi usutunnistuskirjad vaidlustamatud, vaid vajavad nii mõneski mõttes korrigeerimist. Metodisti kirik ei seo end sammuti ühegi reformatsiooniaja usutunnistusliku tekstiga. Selle asemel viitab ta „apostellikule usule“, pidades silmas Kristuse esimeste järgijate uskumisi, mis on väljendatud „ajalooliste“ (Apostlik usutunnistus ja Nikaia usutunnistus) „ja protestantliku reformatsiooni usutunnistuste põhitõdedes“.⁷⁴

35. Seetõttu tuleb usutunnistuskirju ka tänapäeval käsitleda põhimõtteliselt kui reformatsiooni tunnustajaid. Aga nii nagu Pühakirja puhul tuleb ka neid mõista nende keskmest lähtuvalt, nimelt lähtuvalt õigeksmõistmise evangeeliumist. Usutunnistuskirjadest kõrvalekaldumine on teoloogiliselt õigustatav ainult olulistel piibellik-teoloogilistel põhjustel.

36. Kristlaste nimetamine preesterkonnaks 1Pt 2:5, 9 ja Ilm 1:6 on metafooriline keel, mis toetub Vana Testamendi motiividele (vt 2Ms 19:6; Js 61:6). Samas ei nimetata neis kirjakohtades varase kristluse ameteid. Pigem luuakse siin kuvand sellest, kuidas Kristus-sündmus avab kõigile, kes usuvad, otsese ligipääsu Jumalale; ligipääsu, mis ei vaja enam kultuslikus mõttes preesterlikku vahendamist.

⁷¹ Vt *Creeds and Confessions* II, 161j.

⁷² Vt samas, 500: „Muidugi kutsuvad Kristuse apostlid kõiki, kes usuvad Kristusesse, „preestriteks“, kuid mitte ameti poolest, aga kuna kõik ustavad on tehtud kuningateks ja preestriteks, siis oleme me võimelised Kristuse läbi Jumalale vaimulikke ohvreid tooma (2Ms 19:6; 1Pt 2:9; Ilm 1:6). Seetõttu on preesterlus ja amet väga erinevad asjad. Nagu öeldud, on preesterlus ühine kõigile kristlastele, küll aga mitte amet“ (ptk 18).

⁷³ Vt Genfi katekismus 1542/45, küsimused 40–45; Heidelbergi katekismus, küsimused 31j (samas, 324j, 434j).

⁷⁴ Vt <http://www.methodist.org.uk/index.cfm?fuseaction=opentogod.content&cmid=1620>. Ühendatud Metodisti Kirik väärtustab reformatsiooni usutunnistusi, kuid sedastab, et „doktrinaalsete aluste autentsuse põhimõtt [..] on nende ustavus apostellikule usule, mille alus on Pühakirjas ja millest tunnustab kiriku elu läbi sajandite“ (*UMC Book of Discipline 2008*, § 101, 42j).

37. Piibliteoloogia mõttes saab ametite seost kõigi usklike või koguduse üleüldise preesterlusega asjakohasemalt edasi arendada Pauluse õpetusest Kristuse ihust ja armuandidest (*charisma*) (vt Rm 12:3–8; 1Kr 12:14). Selle põhjal on võimalik defineerida Sõna ja sakramentide ameti ning kõigi kristlaste ühist ülesannet: olla evangeeliumi tunnistajaks – seesmine ühtsus viisil, mis ei ole vastuolus luterlike ja reformeeritud usutunnistustega. Selline teoloogiline alus on kooskõlas ka metodistliku arusaamaga, mis ütleb: „Kristuses on ainult üks amet, kuid Kristuse ihus on erinevaid ande ja Jumala armu tunnismärke (Efeslastele 4:4–16).“⁷⁵

38. 1Kr 14:26–33 põhjal väidab Paulus, et kõik koguduse liikmed võivad Pühalt Vaimult saada võime kuulutada, olgu siis keeltega rääkides või prohvetlikult kõneledes.⁷⁶ Samas on need apostlid, prohvetid, õpetajad ja imetegijad, kellest Paulus räägib 1Kr 12:28, ülesannetesse määratud Jumala ja mitte koguduse poolt. Tervendamise anni kõrval tuleb isegi koguduse juhtimise and Jumalalt (vt ka Rm 12:4–8). Paulus on veendunud, et ta on sarnaselt jüngritele, kes saatsid Jeesust tema elu ajal, kutsutud otseselt „Jeesuse Kristuse ja Jumala Isa läbi“, mitte inimeste poolt, kes on talle andnud ameti (vt Gl 1:1). Põhimõtteliselt ei jää mingit kahtlust, et apostli kuulutustöö ja koguduste rajamine on nii Pauluse kirjades kui ka teistes Uue Testamendi kirjutistes eristatud kõigi kristlaste kutsumisest olla Kristuse tunnistajad. Pauluse õpetus armuandidest viitab aga sellele, et selline eristus on selles mõttes relatiivne, et armuandi ja kuulutamise ülesannet ei ole antud eksklusiivselt apostlitele või teatud ametikandjate piiratud rühmale (vt Rm 12:7–8). Seda, mida Paulus nimetab sõna kuulutamise ja koguduse juhtimise kontekstis Vaimu eriliseks anniks, väljendab teoloogiliselt asjakohaselt mõiste *vocatio interna* [sisemine kutsumus – *toim*], mis leiab kinnituse ordinatsiooni või koguduse poolt lähetamise *vocatio externa*’s [väline kutsumus – *toim*].

39. Johanneslik teoloogia toetub arusaamale, et sõna kuulutamise teenimisviis ei ole reserveeritud erilisele ametile, vaid on põhimõtteliselt antud kõigile usklikele. Johanneslikud tekstid kõnelevad usu tunnistamisest (*martyria*). Aga märkimisväärne on ka Parakleedi töötus Jeesuse hüvastijätukõnes Johannese 13–16, kus Jeesus läkitab (kr *apostellein*) oma jüngrid maailma, nii nagu Isa oli läkitanud teda (Jh 17:18; 20:21; vrd Jh 4:38; 13:20). Jeesuse ümber kogunenud jüngrite rühm esindab viimselt kogu kristlikku kogudust.⁷⁷ Johannese evangeelium ei tunne konkreetseid ameteid ega eksklusiivset Vaimu omamist, mis reserveeriks selle ainult üheteistkümmele jüngrile või apostlitele või kiriku hierarhiale. Selle põhjal võib väita, et kõigi usklike üleüldise preesterluse idee Lutheril ja tänapäeva evangeelses teoloogias, mis läheb küll kaugemale kui 1Pt 2:5, 9 ja Ilm 1:6, on piibellikult ja teoloogiliselt asjakohane.

40. Püüdes seda käsitlust konkreetsete ametite ning eriti sõna ja sakramentide ameti vajalikkuse vastu välja mängida, tähendaks, et selle tuuma on väärsti mõistetud (vt Avaldus, nr 41jj). See tähendab hoopis, nagu Tampere 2. teisis seda öeldakse, et „sõna amet [...] sõltub alati koguduse üleüldisest preesterlusest ning peab seda teenima“. Nad meenutavad ühelt poolt jumalarahvale tema ülesannet ning teiselt poolt sõna ja sakramentide teenimisameti kandjatele nende vastutust kõigi kristlaste teenimisel. Seega on see arusaam aluseks ametite edasisele omavahel suhtestumisele. Kõigele lisaks on sel arusaamal eriline roll *episkope* mõistmisel ja rakendamisel, mis on ülesanne, mis ei saa piirduda ainult pastori ameti kandjatega (vt Avaldus, nr 76).

⁷⁵ UMC Book of Discipline 2008, § 130, 90.

⁷⁶ 1Kr 14:33b–36 kohaselt peavad naised koguduses aga vait olema. Meil ei ole vaja siin süveneda küsimusse, kas tegemist on Pauluse-järgse interpolatsiooniga.

⁷⁷ Jüngrite erinevate põlvkondade küsimus mängib rolli ainult Jh 17 ja 20.

4.2.2. „Ametite kord“

41. Dokument „Jeesuse Kristuse kirik“ (JKK) kõneleb mõistest „ametite kord“, mis on aluseks kogu jumalarahva ja kiriku eriliste ametite vahekorrale (vt Avaldus, nr 38–39). JKK võrdsustab selle „korrastatud ametiga“⁷⁸, eelistades seda mõistet. Mõiste kasutus JKK-s ei ole ühtne, kuna „korrastatud ametit“ nähakse ühest küljest võrdsustatuna sõna ja sakramendi ametiga⁷⁹ ja teisest küljest kasutatakse seda ulatuslikuma tähendusväljaga mõistena⁸⁰. Tingituna selguse puudumisest väldime me käesolevas dokumendis mõiste „korrastatud amet“ kasutamist.

42. Teiseks probleemiks on „korrastatud ameti“ vahekord mõistega „ordineeritud amet“, mida on alates BEM-ist („Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“) oikumeenilises kontekstis sageli kasutatud. Sellele terminoloogiale tuginedes kasutati antud mõistet vahel ka varasemates EKOE dokumentides, viidates Sõna ja sakramendi ametile.⁸¹ Kuid „ordineeritud amet“ ei ole vastavalt BEM-ile mitte lihtsalt „Jumala poolt ordineeritud“ amet, vaid ka amet, mille annab ordinatsioon⁸². See haakub hästi rooma-katoliku kiriku, õigeusu kiriku ja anglikaani kiriku arusaamaga, mille kohaselt ordineeritakse nii piiskoppe, preestreid kui ka diakoneid. Konkreetsetesse korrastatud ametitesse ordineerimise praktika on EKOE kirikute seas varieeruv (vt Avaldus, nr 64). Selguse mõttes väldime me ka „ordineeritud ameti“ mõistet.

43. Kuna aga küsimus on iseenesest ülioluline, on nii teoloogiline kui terminoloogiline selgus hädavajalik. EKOE jaoks muudavad küsimuse iseäranis oluliseks erinevused protestantluse eri konfessionaalsete traditsioonide vahel. Paljud luterlased väidavad CA V-st (*De ministerio ecclesiastico*, „Kuulutusetametist“) lähtudes, et pole olemas muud jumalikult määratud (ingl *ordered*) ametit kui *ministerium verbi*. Reformeeritud teoloogid räägivad vastupidiselt paljudest eri ametitest, viidates Johannes Calvini õpetusele neljakordsest või kolmekordsest ametist. Siiski tuleb välja tuua, et Calvin rõhutab ka ametit ainsuses: „See inimlik amet, mida Jumal kasutab kiriku valitsemiseks“⁸³. See amet sisaldab erinevaid *officia*’id. Seetõttu võeti struktureeritud või diferentseeritud ameti kontseptsioon omaks Euroopa saksakeelsete osade reformeeritud ja unioonikirikutes.⁸⁴ Samas on mõned luteri kirikud võtnud hiljuti omaks

⁷⁸ JKK, lk 97 (ptk I.2.5.1): „Kiriku tunnistus ja teenimine vajavad jumalateenistuse ja evangeeliumi edastamise institutsioone. Seetõttu on vajalik ametite kord („korrastatud amet“), mis tugineb usklike üldisele preesterlusele.

⁷⁹ JKK, lk 99–100 (ptk I.2.5.1.2): „Kus iganes kirik eksisteerib, vajab ta evangeeliumi kuulutamise ja sakramentide jagamise „korrastatud ametit““.

⁸⁰ JKK, lk 100 (ptk I.2.5.1.2): „Väljend „korrastatud amet“ viitab Tampere Teeside nr 3 tähenduses kõigi ametite ja teenimiste terviklikkusele kirikus. Ordinatsiooni kaudu antud amet on osa sellest korrastatud ametist.“ Tampere tees nr 3 viitab *episkope* teenistusele ning väidab, et „koguduse juhtimine toimub ka teiste ‘ametite’ [*Dienste*] kaudu ega ole üksnes ordineeritud ameti osa. Vt ka JKK, lk 100 (ptk I.2.5.2), mille kohaselt täiskohaga diakooniatöö tegijad „osalevad kiriku korrastatud ametis“.

⁸¹ Vt nt nr 8–11 Sissejuhatuses.

⁸² Vt BEM, *Vaimulik amet*, nr 7.c: „Väljend „ordineeritud vaimulik“ käib isikute kohta, kes on vastu võtnud karisma ja keda kirik seab ametisse ordinatsiooniga Püha Vaimu kutsumise ja käte pealepanemise teel“. Eesti ktsit *Documenta oecumenica. Kirik. Ühiskond. Misjon*. Tallinn: EELK usuteaduse Instituut, 2006, lk 69j.

⁸³ Calvin, *Institutio* IV.3.2. Vrd *Opera Selecta* 5,44, read 15–17: „[...] hominum ministerium, quo Deus in gubernanda ecclesia utitur, praecipuum esse nervum, quo fideles in uno corpore cohaereant [...]“; originaali ingl tõlge Henry Beveridge, Esq.

⁸⁴ Vt nt Westfaaleni kiriku teoloogilise nõukogu koostatud „Teoloogilised seisukohad mitmeastmelise ameti kohta“ (1970) väljaandes *Amt und Ordination im Verständnis evangelischer Kirchen und ökumenischer Gespräche*, koost A. Burgsmüller, R. Frieling, Gütersloh 1974, lk 88–89; FSPC, *Ordination*, ptk 4.2 (lk 44) või Berliin-Brandenburg-Sileesia Ülem-Lusaatia põhikorra II.2: „Püha Vaim rajab ja juhib kogudust mitmesuguste andide ja teenimiste kaudu. Kõik nad teenivad ühte ametit, millele kirik oma olemasolu eest tänu võlgneb ning mis on talle ülesandeks tehtud: tunnistada Kristuses asetleidnud Jumala lepitusest maailmaga ning kutsuda üles lepitusele Jumalaga. Kõik teenimisvormid, olgu selleks kuulutamisamet või õpetus, diakoonia või kirikumuusika, juhtimine või administratiivtöö, on kõik ühe ja sama ameti väljendusvormid.“

ametite paljususe, eriti neis kirikutes, mis on Porvoo deklaratsiooniga ühinemise järel võtnud positiivse seisukoha BEM-is kirjeldatud kolmekordse ameti osas ning loonud uue diakoniameti vormi.

44. Mõiste „ametite kord“ eeliseks on see, et ta jätab lahtiseks küsimuse ühest ja ainsast „korrastatud ametist“, mida viiakse ellu erinevates vormides, või erinevatest „korrastatud ametitest“. See (pigem akadeemiline) küsimus peaks võetama arutelu alla edaspidiste õpetuskõneluste raames. Olulisem on küsimus ametite korra elementidest ja selle struktuurist.

45. Väites, et kolm ametit (või ühe ameti kolm komponenti) on ühe ametitekorra sees vältimatud (vt Avaldus, nr 40), rõhutasime me erinevuse lubatavust küsimuses, kuidas need ametid on korrastatud. See lubatava erinevuse põhimõte on vastuolus paljude teiste kristlike kirikute, näiteks rooma-katoliku kiriku ning õigeusu ja anglikaani kirikute veendumustega ning kujutab endast tegelikkuses üht peamist komistuskivi oikumeenilises dialoogis. Dokument „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ (BEM) väidab, et „piiskopi, presbüteri ja diakoni kolmekordne amet [võib] olla tänapäeval ühtsuse väljenduseks, mida me taotleme, ning selle saavutamise vahendiks“ (nr 22⁸⁵). Kuna see sisaldab implitsiitselt protestantlikele kirikutele seatud ootust viia (või taas viia) sisse kolmekordne ametikord⁸⁶, tuleb seda küsimust lähemalt vaadelda. Oluline on kontrollida selle põhimõtte kooskõla nii Pühakirjaga kui tegelikkusega.

46. On selge, et Uus Testament pakub meile mitmekülgset pilti erinevatest ametitest ja juhtimisvormidest koguduses ning need ei ole sugugi läbivalt ühesugused. Seda möönavad isegi rooma-katoliku ja õigeusu kiriku teoloogid ning jätkuvalt kestab arutelu selle üle, kas Uues Testamendis kirjeldatud areng viis otsejoones varases kirikus esilekerkinud ametite erilise struktuurini. Juba Uue Testamendi varajastes kirjutistes kõneldakse *presbyteroi* ja *episkopoi* erilisest funktsioonist koguduse juhtimisel. Kuid alles teisel sajandil viib see „monarhilise episkopaadi“ tekkimise ning hierarhilise jagunemiseni piiskopiks, presbüteriks ja diakoniks (vt ülal, nr 8–14).

47. Pastoraalkirjade olulisus ameti, ordinatsiooni ja *episkope* mõistmisel on oikumeeniliselt vastuoluline. Evangeelsed, rooma-katoliku ja õigeusu eksegeedid nõustuvad sellega, et aset leidis juhtimisametite institutsionaliseerimine ning et esimest korda ilmub ametikandjate keti kontseptsioon 1Tm 3 ja Tt 1:5–6.⁸⁷ Kui aga evangeelsed eksegeedid näevad siin selle arengu algust, mis viis kristliku ametimõistmise algusest eemaldumiseni, siis rooma-katoliku eksegeedid tõlgendavad seda arengut sisemise entelehhia realiseerumisena. Vastavalt sellele seisneks kiriku ametite ja nende struktuuri kooskõla Pühakirjaga Püha Vaimu poolt juhitud arengu ajaloolises järjepidevuses.

48. Evangeelsed kirikud rõhutavad vastupidiselt, et Uus Testament ei paku ühtset arusaama ametist, vaid tunnistab Vaimu vabadusest, mis võib toimida erinevates struktuurides. Ustavus Pühakirjale tähendab vastavalt seda, et kiriku ametite ja teenimise konkreetne vorm peab olema kooskõlas nende funktsiooniga ning olema vastavalt kiriku aluse, kuju ja missiooni eristamise tähenduses kooskõlas nii ameti andja kui selle vastuvõtjaga. Seetõttu ei ole Uue Testamendi

⁸⁵ Vt „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ väljaandes *Documenta oecumenica. Kirik. Ühiskond. Misjon*, Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2006, lk 75.

⁸⁶ Seda on selgemini väljendanud anglikaanid, vt Porvoo ühisavaldus, nr 32j ja 41 (samas, nr 58, b.v. ja vii) ja Reuilly, nr 43.

⁸⁷ Vt nt Evangeelsete ja katoliiklike teoloogide oikumeenilise töөрühma aruanne: „Das kirchliche Amt in apostolischer Nachfolge. Abschließender Bericht“ väljaandes *Das kirchliche Amt in apostolischer Nachfolge* III, koost D. Sattler, G. Wenz, Freiburg i.Br./ Göttingen, 2008, lk 167–267, siin lk 199–200.

konkreetsed ettekirjutused mõistetavad mitte otsese normina, vaid mudelitena, mis on pidevalt avatud uutele elluviimisvormidele⁸⁸.

49. Calvini rajatud reformeeritud õpetust nelja- või kolmekordsest ametist tuleb samuti mõista selles tähenduses. Ühest küljest on Calvini ametiõpetust süüdistatud biblitsismis, kuna ta teeb Uues Testamendis vahet ühekordsete ja alaliste ametite vahel (vt *Institutio* IV.3.5). Teisest küljest on ameti käsitlemine konstitutiivsena tingitud dogmaatilistest ja praktilistest kaalutlustest. Calvini jaoks on eksegeetiliseks ja ajalooliseks kriteeriumiks ametite olemasolu varaseimas koguduses ning nende jätkumine varases kirikus. Calvinil on aga raske heita veenvalt kõrvale teatud ameteid ja ametistruktuure, nagu seda on näiteks piiskop ja prohvet. Seetõttu ei heida ta piiskopiametit täiesti kõrvale. Õigesti mõistetuna näitab reformeeritud ametiõpetus seda, kuidas Pühakirja ja olukorra reaalsusega kooskõlas olemise hermeneutilisi kriteeriume on võimalik rakendada kirikukorra ja kiriku ametite konkreetsel kujundamisel. Olemata tänaste kirikute jaoks otseselt normatiivne, on reformeeritud ametiteõpetus just selles osas eeskujuks kaasajale.

50. Evangeelsete kristlaste jaoks on BEM-is kirjeldatud kolmekordse ameti kõige problemaatiliseks aspektiks selle hierarhiline astmelisus, mis on leitav anglikaani, õigeusu ja rooma-katoliku kirikutes. Iseäranis reformeeritud usutunnistuskirjad rõhutavad, et Jeesus Kristus on kiriku ainus valitseja: „Kõigil õigetel pastoritel [...] on seesama autoriteet ja võrdne võim üheainsa pea, valitseja ja üleilmse piiskopi, Jeesus Kristuse all“⁸⁹. Ka vastavalt metodisti traditsioonile on „kõigi kristlaste amet [üksteist] täiendav. Ükski ameti ei allu teisele“⁹⁰. Ning Barmeni teoloogiline avaldus sõnastab selle järgmiselt: „Erinevad ametid kirikus on aluseks mitte ühtede valitsemisele teiste üle, vaid tervele kogudusele usaldatud ja ülesandeks tehtud teenimise teostamisele.“⁹¹

51. Evangeelse ametimõistmise jaoks on seetõttu oluline omada reflekteeritud arusaama vastutuse ja autoriteedi erinevatest astmetest. Ühest küljest on selge, et osad isikud on kutsutud (nii geograafiliselt kui professionaalselt) ulatuslikumasse teenistusse kui teised ning et neile võib anda vastutuse nende alal ja alluvuses teenivate inimeste eest. Samuti on õige, et nagu sotsiaalse elu teisteski vormides, peab eksisteerima teatud vastavus vastutuse ja autoriteedi erinevate astmete vahel selleks, et juhtimine toimiks. Kuid kirik on ühiskond *sui generis*, mis vastab Kristuse poolt oma jüngritele jagatud manitsusele Mt 20:25–28. Korrastatud ametid kirikus on defineeritud vahekorras üksteisega, peamiselt „horisontaalselt“, kuid teatud määrani ka „vertikaalselt“. Kuid seda tuleb alati mõista ja praktiseerida teenistuses olemisena funktsionaalsuse ja üksteise täiendamise, mitte aga eksklusiivsete õiguste omamise või domineerimise tähenduses.

⁸⁸ Vt märkuseid „selle algupära normatiivse positsiooni“ kohta 1972. a Luterliku Maailmaliidu ja Kristlaste Ühtsuse Edendamise Paavstliku Nõukogu poolt koostatud Malta raportis (nr 51–54, *Growth in Agreement* I, lk 180–181).

⁸⁹ *Confessio Gallicana XXX (Creeds and Confessions* II, lk 383); vt ka *Confessio Helvetica Posterior XVIII* (samas, lk 501–503); Emdeni sünni aktid 1571, art 1.

⁹⁰ *UMC Book of Discipline 2008*, § 130, lk 90.

⁹¹ Tees IV, eesti k tsit *Uuema evangeelse teoloogia põhitektid*, Tartu: Ilmamaa, 2013, lk 356.

4.2.3. Naiste ja meeste amet

52. Evangeelsete kirikute poolt suuremas osas jagatud arusaam, mille kohaselt peaks kõik ametid olema avatud mõlema soo esindajatele, on olnud üheks peamiseks vaidlusaluseks küsimuseks ametiõpetuse alases oikumeenilises diskussioonis. Seetõttu näib evangeelsele positsioonile omaste argumentide kokkuvõtlik esitamine diskussioonis teiste positsioonidega asjakohasena.

53. Piibel kinnitab, et mehed ja naised on loodud Jumala näo järgi (1Ms 1:27), et Jumala Vaim valatakse välja nii poegade kui tütarde peale (Ap 2:16–18) ning et Kristuses pole ei meest ega naist (Gl 3:28). Seetõttu on kirikud ulatuslikult üksmeel selles osas, et nii mehed kui naised on kutsutud Kristuse teenistusse. BEM sõnab: „Kirik peab leidma teenistuse, mida saavad täita naised, ja selle, mida saavad teostada mehed. Teenistuse hõlmavama iseloomu sügavam mõistmine, mis peegeldab meeste ja naiste vastastikust sõltuvust, peab kiriku elus laiemalt väljenduma.“⁹²

54. Naiste teenistus mängib olulist rolli kõigi kirikute pastoraal-, sotsiaal- ning haridustöös. Isegi kirikud, mis senini keelduvad naisi ordineerimast, rõhutavad oma hiljutistes avaldustes, et naised oma erinevates ametites „teenivad Kristuse ihu ja selle missiooni“.⁹³

55. Naised on kõigis kristlikes kirikutes olnud sajandeid kõrvale jäetud sõna ja sakramendi ametist ning on terves hulgas kirikutes sellest jätkuvalt kõrvale jäetud. Kuid alates 19. sajandist on enamus luterlikke, reformeeritud ja metodisti kirikuid järk-järgult avanud oma ametid ka naistele ning on viimaks rajanud võrdsed tingimused nii meestele kui naistele ameti kõigil tasanditel (sama kehtib ka enamike anglikaani, baptisti ja vana-katoliiklike kirikute kohta). Kõik EKOE konfessionaalsed traditsioonid kinnitasid hiljuti selle positsiooni teoloogilist vajalikkust. Reformeeritud Kirikute Maailmaliit sõnab: „Mõned kirikud ei ordineeri jätkuvalt naisi, kuigi see seisukoht pole toetatav ei piibellike ega teoloogiliste argumentidega. Sageli on naiste mitteordineerimise põhjuseks patriarhaalne sotsiaalne, kultuuriline ja religioosne keskkond maal, kus kirik eksisteerib. Me peame olema üksteisele toeks oluliste teoloogiliste arusaamade tõstmisel ülemaks mitteteoloogilistest teguritest. Kristliku ametimõistmise täielik mõistmine on inklusiivne ja toetab naiste ordineerimist.“⁹⁴ Luterliku Maailmaliidu avaldus piiskopiameti kohta (2007) sõnastab: „Enamus luterlasi kuulub tänapäeval kirikutesse, mis ordineerivad nii naisi kui mehi. See praktika peegeldab uuendatud arusaama piibellikust tunnistusest. Naiste ordineerimine väljendab veendumust, et kiriku mission nõuab nii meeste kui naiste ande sõna ja sakramendi avalikus ametis, ning et ordineeritud ameti piiramine üksnes meestega tumestab kiriku iseloomu kui märki meie lepitatusest ja ühtsusest Kristuses ristimise kaudu sõltumata erinevustest rahvuslikus kuuluvuses, sotsiaalses staatuses ja soos (vt Gl 3:27–28)“.⁹⁵ Ka metodisti kirikud on oma hiljutistes dialoogides teiste konfessioonidega kinnitanud ameti avatust nii meestele kui naistele: „Metodistid ordineerivad naisi, kuna nad usuvad, et ka

⁹² BEM („Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“), nr 18, eesti k tsit *Documenta oecumenica. Kirik. Ühiskond. Misjon*, Tallinn: EELK Usuteaduse Instituut, 2006, lk 73.

⁹³ *The Church of the Triune God*. Rahvusvahelise anglikaani-õigeusu teoloogilise komisjoni Küprose ühisavaldus, väljaandja Anglican Communion Office Londonis, 2006, nr VII.17.

⁹⁴ „A new community. Affirmations of The Ordination of Women“ väljaandes *Walk my Sister. The ordination of women: Re-formed perspectives*, koost Ursel Rosenhäger, Sarah Stephens, [Geneva], 1993 (Studies from the World Alliance of Reformed Churches, kd 18), lk 5.

⁹⁵ Lundi avaldus, nr 20.

naistele saab osaks kutsumine, mille tõestuseks on sisemine veendumus ning väline annete ja armuandide avaldumine ning mida kinnitab usklike kogunemine.⁹⁶

56. Evangeelseid kirikuid süüdistatakse vahel pelgalt sotsiaalsetes struktuurides asetleidvate, näiteks naiste õiguste eest võitleva liikumisega kaasnenud muutuste järgimises. Need arengud on kindlasti oma mõju avaldanud, kuid ei pea automaatselt viima muudatusteni kirikus ja tema ametites. Reformeeritud Kirikute Maailmaliidu uurimus sedastab: „Osana inimühiskonnast on kristlik kogukond seotud muudatustega, mis leiavad aset selles suuremas ühiskonnas. Pilk kristluse ajaloole on piisavaks tõendiks selle kohta, et kristlik kogukond ei järgi orjalikult ükskõik milliseid inimeste kogukonnas asetleidvaid muudatusi. Ta langetab ise otsuse, mis rajaneb sellel, kuidas ta tõlgendab Piiblit, traditsioone, dogmasid, õpetusi, kiriklike praktikaid jne. Sellised vastastikused kokkupuuted varieeruvad ka seetõttu, et kristlike kogukondade praktika pole ülemaailmselt ega isegi piirkonniti või maati homogeenne.“⁹⁷ Seega kirikud, mis ordineerivad naisi, teevad seda tingituna sellest, et see tuleneb nende piiblitõlgendusest ja teoloogilistest arusaamadest. „Need kirikud, mis ordineerivad naisi, teevad seda tingituna sellest, kuidas nad mõistavad evangeeliumi ja ametit. See tugineb nende sügavale teoloogilisele veendumusele, et kiriku ordineeritud amet ei ole täielik, kui ta on piiratud vaid ühe sooga.“⁹⁸

57. Tuleb tunnistada, et erisused naiste ordineerimise osas on oikumeenia raames oluliseks takistuseks kirikuosadusele. Kirikud, mis ise naisi ei ordineeri, ei tunnista sageli naiste ja meeste ordineeritud ametid neis kirikutes, kus seda praktikat viljeletakse. EKOE kirikud avaldavad kahetsust selle üle, et nende praktika toob kaasa probleeme teiste kirikutega ning nad kinnitavad enda valmisolekut edasiseks diskussiooniks. Kuid nentides, et nende seisukoht naiste ordinatsiooni küsimuses ei ole ülekantav teistele kirikutele, kinnitavad nad samas, et ei aktsepteeri seda, kui teised kirikud teevad vahet nende nais- ja meessoost vaimulikel. See tähendab, et nad ei aktsepteeri kirikuosaduse mudeleid, mis sisaldavad naiste ordinatsioonist lahtiütlemist või nende naissoost ametikandjate mittetunnustamist. Samuti ei tohi vahet teha sellel, kas ordineerijaks on olnud mees- või naissoost piiskop (või see, kel on ülevaatajaamet).

58. EKOE kirikud on naiste ordineerimise praktika arendanud välja kooskõlas kaasaegse reformatoorse ametimõistmisega. Nad on alles eelmise sajandi teisel poolel jõudnud ühisele arusaamisele nii naiste kui meeste ametisse kutsumisest ning selle tulemuseni jõudmiseks oli vaja pikka arutelu. Nad mõistavad ka seda, et nende enda osaduskonnaski on veel kõhklust ning et põhimõtteline võrdsus ei tähenda alati praktilist võrdsust. EKOE kirikud näevad naiste ordinatsioonis Püha Vaimu andi ja õnnistust ega loobu selle praktiseerimisest, kuna nende jaoks on tegu põhimõttelise küsimusega. Nad rõhutavad lootust, et liikmeskirikud, kes veel ei ordineeri naisi, kaaluks enda senise praktika muutmist (vt tsitaat Neuendettelsau teesidest, Avaldus, nr 59).

⁹⁶ Apostlik traditsioon (*The Apostolic Tradition*) (metodisti-roomsa-katoliku dialoog 1991), nr 96 (väljaandes *Growth in Agreement II*, lk 616). Vt ka anglikaani-metodisti dokumenti „Sharing in the Apostolic Communion“ (1996), nr 55: „Metodism tunnistab üleüldiselt Jumala kutset naistele teenida ameti kõigis vormides“ (samas, lk 67).

⁹⁷ H.S. Wilson, „Towards a new understanding of ministry: some theological considerations“ väljaandes *Walk my Sister* (vt ülal, märkus 28), lk 75.

⁹⁸ BEM, *Vaimulik amet*, nr 18, kommentaar.

4.2.4. Amet ja homoseksuaalsus

59. Üheks tuliseimaks vaidlusküsimuseks diskussioonis selle üle, millised isikud on korrastatud ametitesse ning iseäranis sõna ja sakramendi ametisse sobivad, on seksuaalse orientatsiooni küsimus, s.t et kas homoseksuaalseid isikuid on võimalik ordineerida. Arvestades vastavasisulise diskussiooni olemasolu mitmes EKOE⁹⁹ liikmeskirikus ning avalikku tähelepanu, mida see teema endaga kaasa toob, on selle küsimuse tõstatamine asjakohane ka käesolevas dokumendis. Tähelepanuväärsed erinevused, mis valitsevad selles küsimuses EKOE liikmeskirikute vahel, sõltuvalt põhimõttelisest seisukohast ses osas, kas homoseksuaalsed suhted on kristliku õpetusega ühendatavad või mitte, peegeldavad suuri erinevusi, mis valitsevad Euroopa ühiskondades homoseksuaalsust puudutavate juriidiliste ettekirjutuste ja avalikkuse suhtumise osas.

60. Hollandi Protestantlik Kirik, Norra luterlik kirik ja Šveitsi reformeeritud kirikud¹⁰⁰ jaatavad üldiselt, et homoseksuaalseid inimesi on sobilik ordineerida. Saksamaa Ühinenud Evangeelne Luterlik Kirik (VELKD) kinnitab, et tegu ei ole usutunnistusliku küsimusega ning seab homoseksuaalsete inimeste ordineerimise sõltuvusse pühendunud eluviisist ning kohaliku koguduse poolsest aktsepteerimisest. Samal ajal jätab ta selle liikmeskirikute otsustada, kas need peaks keelduma samasoolistes partnersuhetes elavate inimeste ordineerimisest.¹⁰¹ Ühinenud Metodisti Kirik omakorda piirab üldiselt võimaluse saada ordineeritud nende isikute ringiga, kes ei *praktiseeri* (ei ole *avalikult praktiseerivad* homoseksuaalid) oma homoseksuaalsust.¹⁰² Šoti Kirik määras oma 2009. a üldkogul seoses üldkogule esitatud kaasusega erikomisjoni ülesandega „uurida homoseksuaalsuse ning vaimulike ordineerimise ja ametisseseadmise seotud küsimusi“. Erikomisjon esitab oma aruande aastal 2011.¹⁰³ Ühinenud Reformeeritud Kirik (Suurbritannias – *toim*) otsustas aastal 2000 viia läbi moratoriumi seoses selle küsimuse arutamisega; selle tulemusel valminud aruannet arutatakse aastal 2010. On ka liikmeskirikuid, kellel ei ole ametlikku poliitikat homoseksuaalsete inimeste ordineerimise osas, kuid kes ei pea seda rohkem või vähem selgesõnaliselt piibelliku õpetuse ja kristliku eluviisiga kooskõlas olevaks¹⁰⁴.

⁹⁹ Üheks paljudest vastavasisulistest näidetest on siin Westfaaleni Evangeelse Kiriku vastavateemaline konverents septembris 2009. Vt <http://www.evangelisch-in-westfalen.de/presse/nachrichten/artikel/offen-und-einladend-auch-fuer-gleichgeschlechtlich-liebende/>.

¹⁰⁰ Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit (tugineb oma argumentatsioonis „kõigi usklike preesterlusele ja pauliinlikule arusaamale karismadest“, väites, et „need kaalutlused kõnelevad selgelt [...] homoseksuaalse kalduvusega inimeste ordineerimise poolt“ (FSPC, *Ordination*, lk 52).

¹⁰¹ Vt http://www.ekd.de/homosexualitaet/stellungnahme_biko_velkd.html – 1996. a dokumendis „Pingetega elamine“ (*Mit Spannungen leben*) lükkas EKD heteroseksuaalsete ja homoseksuaalsete suhete võrdsustamise üsna selgelt tagasi, väites seetõttu, et samasoolistes partnersuhetes elavaid isikuid peaks lubatama pastoraalsesse ametisse vaid erandjuhtudel. Vt http://www.ekd.de/familie/spannungen_1996_5.html.

¹⁰² Ühinenud Metodisti Kirik väidab, et „avalikult praktiseerivad homoseksuaale ei saa vastu võtta ameti kandidaatideks, ordineerida ameti kandjaks ega määrata neid teenima Ühinenud Metodisti Kirikus“ – *UMC Book of Discipline 2008*, § 304.3, lk 206.

¹⁰³ Vt <http://www.churchofscotland.org.uk/extranet/xga/statement.htm>.

¹⁰⁴ Vt nt hiljutist kolme Balti luterliku kiriku piiskopi avaldust, milles mõisteti muuhulgas hukka teiste luterlike kirikute otsused „ordineerida mitte tsõlibaadis elavaid homoseksuaalseid isikuid pastori- või piikopiametisse“, kuna „homoseksuaalne tegevus ei ole ühendatav Kristuse jüngriks olemisega“ (<http://dizzysound.net/blog/2009/11/19/baltic-lutheran-bishops-some-lutheran-churches-departing-apostolic-doctrine/>).

61. Me järeldame, et EKOE kirikute seas valitseb ulatuslik üksmeel homoseksuaalse orientatsiooniga inimeste õiguste ja inimväärlikuse tunnustamise osas,¹⁰⁵ kuid on erimeelsused ses osas, mis puudutab homoseksuaalsete suhete heakskiitmist kirikus üldiselt ning seetõttu iseäranis ühenduses ordineeritud ametitega. Lahenduse leidmiseks on ühtmoodi vajalik uurida nii piibellikku tunnustust homoseksuaalsuse kohta kui anda hinnang homoseksuaalsuse olemusele. Kasulik oleks käsitleda ka teisi tegureid, mis puudutavad ameti kandjate ja kandidaatide eluviisi.

62. Me soovitame, et EKOE liikmeskirikud jätkaks püüdlemist evangeeliumile ustava lähenemisviisi poole, kui nad annavad hinnangut inimestele, kes on homoseksuaalse orientatsiooniga ja / või elavad homoseksuaalsetes suhetes ning on kutsutud ametis teenima. Heaks näiteks on siinkohal Suurbritannia Metodisti Kirik, mis mõistab oma püüdlusi erinevate ja üksteisega vastuolus olevate teoloogiliste vaadete kooshoidmisel usu teekonnana (vt märkuses 39 viidatud aruannet). Antud küsimusega tuleks inimseksuaalsusega seotud küsimusi arutavas uurimisprotsessis tegeleda tulevikus EKOE-s üksikasjalikumalt.

4.2.5. Ordinatsiooni tähendus

63. Paljud probleemid, mis on seotud ordinatsiooni ühise mõistmisega, on tingitud faktist, et „ordinatsioon“ ei ole piibellik sõna. Mõiste *ordinatio* on tuletatud Rooma õigusest. Siiski leiame me ka Uuest Testamendist mitmeid kirjakohti, mis annavad aluse sellele, mida me nüüd nimetame „ordinatsiooniks“. Varases koguduses viljeldi ülesannete volitamist vormides, mille põhjal pandi alus ordinatsioonile. Nende jäljed viivad tagasi Vana Testamendi juurde, kus on juba võimalik leida erilisi kutseid, millele järgnes autoriseerimine, isegi kui neid ei ole otseselt võimalik siduda kristliku ordinatsiooniga. Ordinatsiooni ei leiutanud aga kristlus. Üldiselt valitseb üksmeel ses osas, et eksisteerib side sünagoogi ja piiblijärgse juudi praktika vahel.

64. Volitamine teatud eriliseks teenimiseks käte pealepanemise kaudu võtab kuju püsivate ametite ja teenimisvormide järkjärgulise väljakujunemisega. Sellist ordinatsiooniakti mainitakse Apostlite tegude raamatus ja pastoraalkirjades. Selle eesmärgiks on kinnitada tolle isiku vaimuandi, kes on määratud teatud kindlasse teenistusse ning ühtlasi on see märgiks välispidisest järjepidevusest nendega, kel on täita sama ülesanne. Väide, nagu oleks varases kristluses koguduse juhtimist teostatud vaid käte pealepanemise läbi apostli poolt, ei pea paika ei eksegeetiliselt ega ajalooliselt, nagu ei pea paika ka ajaloolise suksessiooni väide, s.t apostlitest kuni tänaseni ulatuva katkematu käte pealepanemise jada eeldamine.

65. Ei ole võimalik täie kindlusega väita, nagu oleks varastes kogudustes ordineerimise vorm olnud ühesugune. Küll võimaldab piibellik tunnistus teha mõningaid üldiselt tunnustatud järeldusi:

- Presbütereid ja diakone ordineeriti presbüteeriumi poolt Jumala nimel¹⁰⁶.
- Eksisteeris side käte pealepanemise ja Püha Vaimu anni vahel¹⁰⁷.

¹⁰⁵ Üheks sellise kinnituse selgeks näiteks on Suurbritannia Metodisti kiriku 2005. a dokument *Pilgrimage of Faith*.

Vt http://www.methodist.org.uk/static/conf2005/co_17_pilgrimageoffaith_0805.doc.

¹⁰⁶ FSPC, *Ordination*, lk 50; vt BEM, *Vaimulik amet*, nr 40.

¹⁰⁷ Lundi avaldus, nr 10; vt FCPC, *Ordination*, lk 50–51; BEM, *Vaimulik amet*, nr 39.

- See toiming tähendas apostlite või presbüteriumi poolset kinnitust ja autoriseeringut.¹⁰⁸
- See toiming sisaldas ordineeritava vastust usutunnistuse vormis.¹⁰⁹

66. Raske on määratleda reformatsiooni täpset seisukohta ordinatsiooni suhtes, tingituna praktika erinevusest reformatsiooni eri vooludes ja erinevatel perioodidel. Reformatsiooni konsolideerumisega mõisteti küll ühiselt vajadust saavutada korrastatud lähenemine sõna ja sakramendi ametile. Reformaatorid soovisid sidestuda traditsioonilise praktikaga ja ordinatsioonimõistmisega ning samal ajal rõhutada oma uut arusaama ametist. Usutunnistuskirjad ei pööra ordinatsioonile kuigi suurt tähelepanu ning seetõttu ei sisalda nad ka selget ja arusaadavat määratlust. Kuid eksisteerib ühine arusaam ametikandjate kutsumise ja ordineerimise kui kogu kiriku poolse akti hädavajalikkusest ning presbüterite ordineerimisvolitusest, kuna õigusjärgsed (rooma-katoliku) piiskopid keeldusid protestantide ordineerimisest.¹¹⁰

67. Philipp Melanchthon ja Johannes Calvin olid isegi valmis ordinatsiooni sakramendina käsitlema, eeldusel, et seda mõisteti ja viidi läbi piibellikul kombel.¹¹¹ Tänapäeval ei pea evangeelsed kirikud ordinatsiooni sakramentide hulka kuuluvaks, kuna sellega ei kaasne materiaalsel märki ning seda ei peeta Jumala lunastavat armu vahendavaks toiminguks. Samal ajal ei sea nad kahtluse alla ordinatsiooniriituse sakramentaalset iseloomu, iseäranis seetõttu, et tavaliselt sisaldab see epikleesi (eriline palve Püha Vaimu anni saatmiseks).¹¹²

68. Reformaatorid, iseäranis Bucer ja Calvin, olid veendunud, et kiriku heale käekäigule on oluline [kiriku-]vanemate poolne juhtimine, kuid nad leidsid, et vanema teenimisvorm peab olema paindlikult kujundatav. Sarnaseid ameteid on paljudes reformatsiooni kirikutes, kus nende ametite pidajad on valitud vaid teatud perioodiks ning seatakse ametisse, kuid neid ei ordineerita. Kuid alates 17. sajandist on mõnede Lääne-Euroopa reformeeritud kirikute praktikaks olnud vanema ametiks väljavaltite ordineerimine. Kollektiivselt on vanemad terve koguduse juhiks Kristuse valitsuse all ja tema eeskuju järgides ning Püha Vaimu juhtimise kaudu. Seda juhtimist viljeldakse kollegiaalses partnerluses koos vaimulikuga kiriku elu kohalikul, piirkondlikul, rahvuslikul ja ülemaailmsel tasandil. Siiski tuleks rõhutada, et vanema amet erineb sõna ja sakramendi ameti kandja omast. Tingituna sellest erinevusest ei tõuse küsimust „ordinatsiooni vastastikusest tunnustamisest“ Leuenbergi konkordia artikli nr 33 tähenduses.

4.2.6. *Episkope* tähendus ja olulisus

69. Kuigi mõiste *episkope* (erinevalt mõistetest „amet“ või „ordinatsioon“) on leitav Uuest Testamendist, ei ole selle mõiste definitsiooni osas täielikku üksmeelt. Piibellik mõistekasutus ei anna selget juhust, kuna *episkope* ilmub nii jumaliku tegevuse (Lk 19:44 ja 1Pt 2:12 jumaliku

¹⁰⁸ Samas.

¹⁰⁹ Vt 2Tm 6:12.

¹¹⁰ Vt Schmalkaldeni artiklid 10.3 (*Creeds and Confessions* II, lk 145–146); *Tractatus de potestate papae*, 60–67 (samas, lk 160–161).

¹¹¹ Vt *Confessio Augustana* apoloogia XIII, 7–10 (BSLK, lk 293–294); Calvin, *Institutio* IV.19.28–31.

¹¹² Vt „Reform und Anerkennung kirchlicher Ämter“, 1972 (*Amt und Ordination* [joonelaune märkus 18]), nr 16; Malta raport, nr 59 (*Growth in Agreement* I, lk 182); ARCIC I, *Elucidation* 1979, nr 3 (samas, lk 86); rooma-katoliku–metodisti ühisavaldus „Apostellik traditsioon“ (*The Apostolic Tradition*), 1991, nr 88 (*Growth in Agreement* II, lk 614).

külastuse) kui inimliku positsiooni või ameti (Ap 1:20; 1Tm 3:1) tähenduses. Mõiste *episkopein* viitab Hb 12:15 terve koguduse ülesandele.

70. Sellega seoses peab enamus evangeelseid kirikuid *episkope* samastamist piiskopiameti ülesandega redutseerimiseks. Dokumendile „Ristimine, armulaud, vaimulik amet“ (BEM) järgnenud arutelude tulemuseks oli vajadus teha vahet *episkope*’l kui kiriku hädavajalikul funktsioonil ja piiskopiametil kui selle funktsiooni elluviimise erilisel vormil.¹¹³ Sai selgeks, et *episkope*isiklik element peab olema tasakaalustatud *episkope* kollegiaalsete ja kogukondlike elementidega. Seetõttu on *episkope* põhitähenduseks pigem kiriku juhtimine kui „ülevaatamine“ (mida seostatakse kergesti piirkondliku piiskopiametiga). Isegi sellised luterlikud kirikud, mis rõhutavad „piiskopiametit“, nimetades seda „pastoraalse ülevaatamise ordineeritud ametiks“, möönavad, et „*episkope* teenistust laiemas mõttes viiakse ellu ka ülevaatamise kooperatiivsetes, sinodaalsetes vormides, kaasates nii ilmikuid kui ordineeritud isikuid“¹¹⁴. Metodisti kiriku avaldus „Ülevaatuse iseloom“ (vt ülal, märkus 2) kasutab „ülevaatust“ kreeka sõna *episkope* tõlkena, näeb aga selle komponentidena „valitsust (*governance*) (formaalse autoriteedi teostamine juhiste formuleerimise ja kiriku praktikate korraldamise kaudu), praktilist juhtimist-administreerimist (*management*) (strateegiate kasutamine, et juhised leiaksid elluviimist, inimeste ja muude ressursside rakendamine sellel eesmärgil ning tulemuste seire) ja juhatamist (inspireerimine, visiooni vahendamine ja sõnastamine, eeskuju andmine selles, kuidas suunata ja teostada võimu autoriteedi, õigluse ja armastusega).“

71. Erinevates protestantlikes traditsioonides rõhutatakse *episkope* tähenduse erinevaid aspekte ning kasutatakse mõnevõrra erinevaid argumente selle tarvilikkuse kohta. *Luterlik* traditsioon mõistab „ülevaatust kiriku ustavuse tagamiseks“ millenagi, millel on „fundamentaalne tähtsus kiriku elule“. Selle ülesanneteks on „tagada kiriku juhtimine tema missiooni täitmisel ning kiriku hääle kuuldavus avalikkuses“, „anda iseäranis visitatsiooni kaudu orientiir koguduste ühisele elule nende hoole all olevas piirkonnas ning toetada nende ühist elu“, ordineerida ja „superviseerida kirikus iseäranis ordineeritute poolt viljeldatavat õpetust ja vaimulikku praktikat“ (Lundi avaldus, nr 43 ja 46). Vastavalt *metodisti* traditsioonile on *episkope* kirikule hädavajalik element. „Ülevaatuse iseloom“ (*The Nature of Oversight*) ütleb järgmist: „Ülevaatuse all mõistetakse funktsiooni, mis tagab kiriku ustavaksjäämise oma kutsumusele“. See tähendab, et metodism mõistab evangeeliumi tõepärasust kuulutamist ja tunnustamist oma apostelliku tunnustuse olulise aspektina. Selles osas seisab metodisti traditsioon lähedal luterlikule. Vastavalt *reformeeritud* usutunnustuskirjadele on Kristus kiriku ainsaks peaks¹¹⁵. Seetõttu rõhutatakse kiriku juhtimist Kristuse poolt enam kui juhtimise inimlikke struktuure ja institutsioone. Kuid Calvin kirjeldas vanemate peetavat „valitsemise ametit“ „kõigi aegade jaoks hädavajalikuna“¹¹⁶. Reformeeritud traditsioonis ei pruugi mõiste *episkope* olla kuigi tuntud, kuid seal rõhutatakse vajadust korra (kui kiriku olulise aspekti või koguni märgi) järele¹¹⁷. See kehtib nii kogu jumalarahva eluviisi kui ka jutlustajate õpetuse kohta: mõlemat tuleb kontrollida ning parandada. Järelikult rõhutatakse ka reformeeritud traditsioonis juhtimise

¹¹³ Vt eriti *Episkope and Episcopacy and the Quest for Visible Unity*, koost Peter Bouteneff, Alan Falconer, *Faith and Order Paper no. 183*, WCC, 1999. See vahetegemine on üle võetud „Usu ja kirikukorra“ (*Faith and Order*) dokumendis NMC, nr 90–98, kuigi terve rida kirikuid leiab jätkuvalt, et „ajalooline piiskopiamet“ on samuti hädavajalik (vt nr 93, lahter).

¹¹⁴ Lundi avaldus, nr 4. „Piiskopiamet“ on selle avalduse peamiseks teemaks (vt nr 43–49, 53–59), sisaldades vaid mõningaid märkuseid *episkope* laiema tähenduse kohta kui „kiriku valitsemine, mida [...] viiakse üksteist täiendavalt ellu sinodaalsete ja kollegiaalsete struktuuride kaudu“ (nr 50).

¹¹⁵ Vt nt *Confessio Gallicana XXX*; *Confessio Scotica XVI*; *Westminster Confession XXV.1*.

¹¹⁶ Calvin, *Institutio* IV.3.8 („Est igitur et hoc gubernationis munus saeculis omnibus necessarium“).

¹¹⁷ Vt Calvin, *Institutio* IV.12.1; *Confessio Belgica XXIX*; *Confessio Scotica XVIII + XXV*.

ja ülevaatamise olulisust kiriku ühtsuse ja apostellikkuse tagamiseks, sageli seotult juhtimise ja ülevaatamise praktiseerimise erilise struktuuriga. *Unioonikirikutes* kujutab *episkopemõistmine* ja kujundamine endast tavaliselt kombinatsiooni luterlikust ja reformeeritud lähenemisest. Erinevused teevad edasise teoloogilise töö hädavajalikuks. Küll aga võib kindlalt väita, et eksisteerib laiapõhjaline kooskõla *episkope* kui jagatud vastutuse hädavajalikkuse osas.

4.2.7. Leuenbergi, Meisseni, Porvoo ja Reuilly küsimused

72. *Episkope* tähtsuse ja nõudmistega seotud uued küsimuseasetused kerkivad EKOE jaoks üles tänu anglikaani kirikuga eksisteerivatele kokkulepetele (nagu seda on Meissen, Porvoo ja Reuilly). Anglikaani kirikud peavad kolmekordse ametite korra ja ajaloolises suksessioonis olevate piiskoppide olemasolu kirikuosaduse jaoks olemusliku tähtsusega küsimuseks, kuna nad „usuvad, et ajalooline piiskopiamet on terve kiriku apostellikkuse märgiks“¹¹⁸. Porvoo ühisavaldus, olles selle alusel jõudnud kokkuleppele, on rajanud teed ametikandjate täielikule vastastikusele tunnustamisele. EKOE jaoks on see küsimus oluline, kuna mõned EKOE kirikud (Norra, Taani, Eesti ja Leedu luterlikud kirikud) on Porvoo ühisavalduse allkirjastamisega kinnitanud vabatahtlikult ülevõetud ajaloolise piiskopiameti märgilist väärtust. Seetõttu peab diskuteerima selle üle, kas „Porvoo mudel“ on ühilduv „Leuenbergi mudeliga“. See küsimus, mis pole lahendatud ka anglikaani vaatevinklist, vajab põhjalikku arutelu.

73. Lisaks Põhja-Euroopa, Balti, Põhja-Ameerika ja Aafrika luterlikele kirikutele on veel mõned protestantlikud kirikud järginud dokumendi „Ristimine, armulaud ja vaimulik amet“ (BEM) üleskutset „tunnistada piiskoplikku suksessiooni terve kiriku elu apostellikkuse märgina“ (*Vaimulikamet*, nr 38). Tuginedes veendumusele, et „kristliku kiriku tõelise ühtsuse jaoks piisab sellest, et seal üksmeelselt ja õiges arusaamises evangeeliumi kuulutatakse ning Jumala Sõna kohaselt sakramente jagatakse“ (CA VII), ei ole enam EKOE kirikuid pidanud ajaloolist episkopaalset suksessiooni *episkope* ametis kristlaskonna ühtsuse edendamise loomulikuks elemendiks ega ole seetõttu ka näinud vajadust oma ametite mõistmise ja korra muutmiseks. Vastavalt dokumendile „Jeesuse Kristuse kirik“ viitavad sellised küsimused kiriku kujule, mitte tema alusele. Seetõttu oli ka EKOE (toonase nimega: Leuenbergi kirikuosaduse) poolt Porvoo ühisavaldusele antud esimene hinnang kriitilise iseloomuga¹¹⁹.

74. Siiski ei saa välistada seda, et EKOE kirik võib osaduse nähtavamate väljendusviiside nimel võtta vastu ajaloolise piiskopiameti ühtsuse vabalt valitud märgina. Norra Kirik pidas näiteks Porvoo ühisavalduse allkirjastamise otsust CA VII-ga kooskõlas olevaks¹²⁰. Samuti väidavad teised luterlikud kirikud, kes on allkirjastanud nii Leuenbergi konkordia kui Porvoo ühisavalduse, et ajalooline episkopaat on ühendatav evangeelse ametimõistmise alustega. Kuid

¹¹⁸ Reuilly, nr 37; vt ka Porvoo, eriti nr 46.

¹¹⁹ Vt Leuenberg – Meissen – Porvoo, 1998 (vt Avaldus, märkus 4), 2.4.: „Leuenbergi kirikuosadus toetab dialooge piiskopiameti ja ajaloolise suksessiooni tähenduse üle, kui see on kirikute osaduskonna laiendamise ja intensiivistamise teenistuses. Kui aga sellise õpetustraditsiooni ülevõtmist käsitletak kiriku ühtsuse hädavajaliku eeldusena, tähendaks see reformatoorsete usutunnistuskirjade ühiselt aluselt lahkumist. Kiriku apostellikkus tähendab, et kiriku tunnistus on autentne ning jätkuvalt toimiv. Vastavalt reformatoorsele arusaamale ei ole aga apostellikkus identne teatud väljendusvormidega, mis on võtnud kuju ajaloolises kontekstis, vaid vajalik on seda neist just eristada.“ 4.1.1: „Ka „lepitatud“ või pigem ühine arusaam ametist saab olla üksnes struktuurseks täienduseks, mitte aluseks kirikute osadusele ja ühtsusele; vastasel korral hüljatakse Leuenbergi konkordia reformatoorne alus.“

¹²⁰ Vt Olav Fykse Tveit, Compatibility of Church Agreements <http://www.kirken.no/english/engelsk.cfm?artid=5897>), osa 2a.

neilt ei nõudnud see struktuuraalseid muudatusi, vaid üksnes muudatusi kiriku ajaloolise järjepidevuse nähtavate märkide mõistmises. EKOE kirikud võivad koos anglikaanidega kinnitada, et ajalooline piiskopiamet on „kiriku apostellikkuse märk“, nagu seda sõnastab Reuilly ühisavaldus aastast 1999.¹²¹ See eeldab aga, et ajalooline piiskopiamet koos ameti kolmekordse struktuuriga ei sisaldaks erinevate ametite hierarhilist astmelisust. Nagu sõnastab Barmeni avaldus, lükkavad nad tagasi idee, mille kohaselt „erinevad ametid kirikus on aluseks ühtede valitsemisele teiste üle“ (Barmeni teoloogiline avaldus IV, eesti k *Uuema vangeelse teoloogia põhitekid*, lk 356) ning rõhutavad seda, kuidas erinevad ametid ja teenimisviisid üksteist täiendavad. Samuti ei tohi seda käsitleda ühtsuse nähtavakstegemise ainsa aktsepteeritava teena.

Õpetuskõneluses osalejad:

Algatusrühm 2007/2008

Dr Árpád Ferencz, Reformeeritud Kirik Ungaris
 Prof dr Martin Friedrich, Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (õpetuskõneluse sekretär)
 Prof dr Klaus Grünwaldt, Saksamaa Ühinenud Evangeelne Luterlik Kirik
 Prof dr Ulrich Körtner, Austria Augsburgi ja Helveetsia Usutunnistuse Evangeelne Kirik
 Prof dr Elisabeth Parmentier, Prantsusmaa Reformeeritud ja Luterlike Kirikute Osaduskond
 Superintendent Canon Harvey Richardson, Suurbritannia Metodisti Kirik (õpetuskõneluse eesistuja)
 Dr Ingegerd Sjölin, Rootsi Kirik

Õpetuskõneluse töörühm, 2009

Dr L'ubomir Batka, Sloveenia Augsburgi Usutunnistuse Evangeelne Kirik
 Õp Marcin Brzóska, Poola Evangeelne-Augsburgi Kirik
 Dr Árpád Ferencz, Ungari Reformeeritud Kirik
 Prof Dr Martin Friedrich, Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (õpetuskõneluse sekretär)
 Dr Pawel Gajewski, Valdensi Kirik
 Dr dr Kathrin Gelder, Saksamaa Ühendatud Evangeelne Luterlik Kirik
 Dr Margriet Gosker, Hollandi Protestantlik Kirik
 Paul Henke, Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas
 Dr Martin Hirzel, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
 Prof dr Klaus Grünwaldt, Ühinenud Evangeelne Luterlik Kirik Saksamaal
 Dr Gesine von Klöden-Freudenberg, Evangeelsete Kirikute Unioon (Saksamaa)
 Prof dr Ulrich Körtner, Austria Augsburgi ja Helveetsia Usutunnistuse Evangeelne Kirik
 Dr John McPake, Šoti Kirik

¹²¹ Nr 38; vrd nr 39: „Anglikaanid soovivad aga selle märgi kasutamist, tähistamaks: Jumala töötust olla koos kirikuga; Jumala kutset truudusele ja ühtsusele; ning üleskutset viia täielikumalt ellu apostlite kirikule iseloomulikke jooni.“

Prof dr Michael Nausner, Saksamaa Evangeelse Metodisti Kiriku Keskkonverents
 Õp Sven Oppegaard, Norra Kirik
 Prof dr Elisabeth Parmentier, Prantsusmaa Reformeeritud ja Luterlike Kirikute Osaduskond
 Superintendent Canon Harvey Richardson, Suurbritannia Metodisti Kirik (õpetuskõneluse
 eesistuja)
 Dr Jan Roskovec, Böömi Vendade Evangeelne Kirik
 Prof dr Udo Schnelle, Evangeelsete Kirikute Unioon (Saksamaa)
 Dr Ingegerd Sjölin, Rootsi Kirik

Toimetusrühm 2009–2011

Prof dr Martin Friedrich, Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (õpetuskõneluse sekretär)
 Dr Margriet Gosker, Hollandi Protestantlik Kirik
 Paul Henke, Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas
 Dr Martin Hirzel, Šveitsi Evangeelsete Kirikute Liit
 Prof dr Ulrich Körtner, Austria Augsburgi ja Helveetsia Usutunnistuse Evangeelne Kirik
 Rev Sven Oppegaard, Norra Kirik
 Superintendent Canon Harvey Richardson, Suurbritannia Metodisti Kirik (õpetuskõneluse
 eesistuja)

Dokumendi on ingliskeelsest originaalist tõlkinud Thomas-Andreas Pöder (ptk 1), Kadri Lääs (ptk 2–4.2.1) ja Anne Burghardt (ptk 4.2.2–4.2.7), toimetanud teoloogiliselt Thomas-Andreas Pöder ja keeleliselt Urmas Nõmmik. Tõlge ilmub EKOE nõukogu loal ja koostöös EELK konsistooriumi välissuhete komisjoniga.

Dokument on eesti keeles algselt ilmunud ajakirjas Kirik & Teoloogia nr 142-144/ 29.8.-12.9.2014.

Evangeelsete Kirikute Osadus Euroopas (EKOE, vt www.leuenberg.eu) on tähtsaim evangeelsete kirikute osaduskond Euroopas, kuhu kuulub 94 kirikut ligikaudu 50 miljoni liikmega. Eesti Evangeelne Luterlik Kirik on 1973. aastal alguse saanud kirikuosaduse liige alates 1975. aastast. Ühinenud Metodisti Kiriku Põhjala ja Balti piiskopi piirkonna kirikuna on kirikuosaduse liige alates 1997. aastast ka Eesti Metodisti Kirik.